

Dzieje domu zakonnego Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu (1925–1989) – wybrane zagadnienia (cz. 2)

S. Urszula Sadownicza CSCIJ

ABSTRACT

History of the Convent of Congregation of Sisters Carmelites of Baby Jesus in Sosnowiec (1925–1989) – chosen problems (part 2)

The Congregation of Sisters Carmelites of Baby Jesus was founded on 31 December, 1921 in Cracow by Father Anselm from St. Andrew Corsini OCD (Maciej Józef Gądek 1884–1969) with Janina Kierocińska's participation (later: Mother Theresa from St. Józef). On the same day when the new community came to Sosnowiec, it started its activity in Christian Charity Organization, at the church Of Sacred Heart of Lord Jesus. The stabilization of the congregation was followed by its settlement in a house at Wiejska 25 in Sosnowiec (14 September, 1925). The religious house in Sosnowiec at Wiejska 25 was the place in which life of the convent was concentrated. The house was a seat of the general management (1925–1967), the noviciate (1925–1969), and also the place where the main directions of the activity of the institute developed. Within the convent which was patronized by St. Theresa from Baby Jesus, the charisma of the convent was shaped. Sisters who lived in the house in Sosnowiec led wide and various apostolic activities: educational-protective, charitable, and catechistic.

KEY WORDS: Poland – female convents in the XXth century, The Convent of Sisters Carmelites of Baby Jesus in

Sosnowiec, the Dąbrowska Basin, Sosnowiec – history, the XXth century

SŁOWA KLUCZOWE: Polska – żeńskie zgromadzenia zakonne w XX w., Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu, Zagłębie Dąbrowskie, Sosnowiec – historia, XX w.

Zgodnie z zapowiedzią Redakcji z poprzedniego numeru czasopisma „Textus et Studia” podajemy do druku drugą część artykułu s. Urszuli Sadowniczej na temat dziejów domu zakonnego Zgromadzenia Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu. Wszystkie zagadnienia wstępne dotyczące omawianego tematu znajdzie czytelnik w pierwszej części publikowanego tekstu.

¹ Pręt – staropolska rolna miara długości, wynosiła 4,466 m.

1. Wspólnota domu zakonnego w Sosnowcu

1.1. Budynki klasztorne

W 1924 r. m. Teresa nabyła dla zgromadzenia posesję przy ul. Wiejskiej 25. Składała się ona z działki o powierzchni 136 prętów¹, piętrowego murowanego domu z gankiem, stajni, stodoły i kilku drewnianych baraków na węgiel. Cały teren był otoczony drewnianym parkanem, wymagającym naprawy. W budynku znajdowało się dwanaście pokoi, zamieszkałych przez siedmiu lokatorów. Po tym, jak wymeldowało się trzech mieszkańców, siostry wprowadziły się do niego 14 września 1925 r. Opuszczone miejsca przystosowały do potrzeb życia zakonnego i działalności apostolskiej.

Pierwszymi pomieszczeniami zorganizowanymi dla życia wspólnotowego w murach nowego domu były: kaplica i chór zakonny na pierwszym piętrze, refektarz,

² Dormitarz – w zgromadzeniu była to wspólna sala sypialna, przedzielona zasłonami.

³ Już w 1926 r. postawiły siostry wokół swojej posesji mur z cegły, zasadziły drzewa w ogrodzie i zburzyły stare komórki węglowe. W 1930 r. powiększyły ochronkę i wybudowały w suterynach nowy refektarz, kuchnię, spiżarnię, piwnicę oraz korytarz. W następnych latach obok domu wykopały piwnicę, nad którą wzniosły pomieszczenie na pracownię dla sióstr, a piętro wyżej salę na ćwiczenia i zajęcia dla dzieci. Odnowiły również zabudowania gospodarskie, w których trzymały konia, krowę, świnię i króliki, a nad nimi ulokowały pralnię. Natomiast z tyłu posesji uprawiały ogród warzywny i owocowy. Zob. AGKDzJ, *Kronika Zgromadzenia*, t. 1 (31.12.1921 – 31.12.1951).

⁴ AMTK, *Teczka: Kuria w Częstochowie 1925–1946*.

⁵ 31 sierpnia 1946 r. sierociniec został zarejestrowany jako dom dziecka związku Caritas diecezji częstochowskiej. 23 stycznia 1950 r. władza komunistyczna objęła całą organizację kościelną Caritas przymusowym zarządkiem państwowym i na jej miejsce powołała 18 sierpnia 1950 r. świeckie stowarzyszenie pod nazwą Zrzeszenie Katolików Caritas. Z tego powodu zakłady prowadzone przez zgromadzenia zakonne i należące do kościelnej Caritas przeszły pod zarządek Zrzeszenia Katolików Caritas. Dom dziecka sióstr karmelitanek Dzieciątka Jezus działał pod zarządkiem Zrzeszenia Katolików Caritas w Katowicach od 1952 r.

⁶ M. Majerska, *Przedszkola Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w latach 1945–1962*, Kraków 2005 (mps), s. 104.

kuchnia i dormitarz na poddaszu². Natomiast dla dzieł edukacyjnych: ochronka i pracownia haftu na parterze. Od 1928 roku, po tym, jak wyprowadzili się wszyscy lokatorzy, siostry podjęły się remontu całego domu oraz uporządkowania działki wokół niego. W wyniku tych prac powstały nowe pokoje i sale do różnych form pracy oraz nowe miejsca wewnątrz klauzury³. W ten sposób siostry zagospodarowały cały klasztor, w którym już w 1931 r. prowadziły: ochronkę, szkołę powszechną koedukacyjną, przedszkole oraz pracownię haftu. Uruchoimiły w nim również warsztaty: kilimiarski, trykotarski, hafciarski, krawiecki, artystyczno-malarski, oraz pralnię chemiczną. Jednak z powodu bardzo trudnych warunków mieszkaniowych i organizacyjnych zgromadzenia m. Teresa podjęła w 1936 r. budowę nowego trzypiętrowego domu. Według projektu miały być do niego przeniesione z domu macierzystego wszystkie działy pracy oraz szkoła i przedszkole. Pierwszy dom miał pozostać domem na wyłączny użytek zgromadzenia⁴.

W okresie II wojny światowej w suterynach niewykończonych jeszcze nowego domu siostry zorganizowały sierociniec dla dzieci. Od 1946 r. funkcjonował on jako dom dziecka związku Caritas, a w latach 1952–1962 jako pomieszczenie pod zarządkiem Zrzeszenia Katolików Caritas⁵. Razem z sierociniec mieszczącym się na pierwszym i drugim piętrze budynku na parterze siostry prowadziły przedszkole. Obie placówki zostały zlikwidowane przez Wydział Oświaty w Sosnowcu: 31 maja 1955 r. – przedszkole, a 11 września 1962 r. – dom dziecka. Siostry wychowawczynie przymusowo usunięto z zajmowanych pomieszczeń i zwolniono z pracy. Komisja likwidacyjna 15 września 1955 r. „przyjęła całe wyposażenie przedszkola na cele przedszkola państwowego”⁶, a po likwidacji domu dziecka w 1962 r. Wydział Oświaty wywłaszczył suteryny i pierwsze piętro. Ulokował w nich przeniesione z ul. Grabowej państwowe przedszkole ze świeckim personelem. Placówka ta dzierżawiła zajmowany przez siebie teren klasztoru aż do czerwca

1982 r., kiedy to została przeniesiona do budynku przy ul. Kilińskiego.

Po likwidacji przedszkola w 1955 r. siostry dokonały przeróbki pomieszczenia na parterze, w wyniku której powstała kaplica dla nowicjatu oraz pokój gościnny. W 1962 r. przebudowały sale drugiego piętra, dotychczas zajmowane przez dom dziecka, na cele i pokoje gościnne dla sióstr oraz dla pracowników zakonnych. W 1982 r., po tym, jak państwo przedszkole zostało przeniesione z pierwszego piętra, zagospodarowały cały budynek wraz z trzecim piętrem na pomieszczenia klasztorne⁷. W domu macierzystym pozostały nadal: kaplica i chór zakonny, refektarz, kuchnia, zmywalnia naczyń, spichrz, spiżarnie, Archiwum Matki Teresy Kierocińskiej oraz osobne cele zakonne.

Pierwszy dom zgromadzenia, podobnie jak każdy filialny, posiadał taki sam układ przestrzenny. Do podstawowych pomieszczeń w klasztorze należały: chór zakonny (kaplica), refektarz oraz cele (dormitarz). Były to miejsca objęte klauzurą, czyli przeznaczone wyłącznie dla sióstr. W miejscach tych obowiązywało zachowywanie milczenia, tzn. wstrzymywanie się od niepotrzebnych rozmów w celu zachowania skupienia i przebywania w Bożej obecności.

W domu macierzystym obok kaplicy, do której uczęszczali ludzie na nabożeństwa, znajdował się także chór zakonny. W oratorium tym siostry odprawiały wspólne ćwiczenia zakonne, m.in. liturgię godzin, jak również odmawiały prywatne modlitwy. W 1972 r. chór zakonny został przeniesiony do kaplicy obok (tzw. starej kaplicy), a na jego miejscu urządzono salkę rekreacyjną dla wspólnoty⁸.

Oprócz miejsc modlitwy w domu macierzystym w nowym budynku funkcjonowała kaplica nowicjacka (określana później jako tzw. nowa kaplica), w której siostry nowicjuszek odprawiały modlitwy nowicjackie. 31 maja 1957 r. na mocy władzy bp Goliński udzielił pozwolenia na przechowywanie Najświętszego Sakramentu i sprawowanie w niej Eucharystii. Od stycznia 1975 r. w tej

7 W latach 1983–1984 sale drugiego i trzeciego piętra budynku przerobiono na pojedyncze cele dla sióstr.

8 ADMS, *Teczka: Zeszyty zebrań rady domowej w latach 1965–1985*.

9 *Ibidem.*

¹⁰ *Konstytucje Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu*, Kraków 1948, s. 78.

¹¹ ADMS, *Teczka: Zeszyty zebrań rady domowej w latach 1965–1985*.

kaplicy była sprawowana codziennie Msza św. dla całej wspólnoty⁹.

Refektarz był miejscem, w którym siostry nie tylko spożywały posiłek, ale również słuchały konferencji oraz spędzały czas rekreacji. Był urządzony bardzo prosto. Znajdowały się w nim stoły i taborety oraz miejsce (pulpit) dla lektorki. Na głównej ścianie wisiał krzyż, przed którym siostry czyniły pokłon, ilekroć przechodziły obok niego (w późniejszych latach obok krzyża wisiały portrety założycieli zgromadzenia). W refektarzu siostry trzy razy dziennie spożywały wspólnie posiłek¹⁰.

Siostry mieszkaly w trudnych warunkach, nie miały pojedynczych cel zakonnych (najczęściej były to wspólne sypialnie), ich wyposażenie stanowiły tylko łóżko, taboret oraz nocna szafka. Na ścianie wisiał drewniany krzyż bez wizerunku Pana Jezusa, a obok niego obrazki (dwa lub trzy) oraz kropielniczka z wodą święconą. Cela była miejscem nie tylko odpoczynku, ale także przebywania w samotności na modlitwie oraz miejscem pracy. Dlatego do celi drugiej siostry nie wolno było wejść bez pozwolenia przełożonej.

W omawianym okresie skład zabudowań klasztornych przy ul. Wiejskiej ulegał zmianom. Obok domu zakupionego przez m. Teresę siostry wybudowały trzypiętrowy budynek (szer. 15 m, dł. 30 m), jak również mniejsze zabudowania do celów edukacyjnych, gospodarczych i rekreacyjnych (w 1972 r. – altankę w ogrodzie). W domach mieszkalnych zawsze koncentrowało się życie wspólnoty, natomiast pozostałe obiekty wykorzystywane były do różnych celów, według potrzeb zgromadzenia¹¹.

1.2. Przełożone miejscowe

Od zamieszkania sióstr w domu przy ul. Wiejskiej 25 do 1938 r. organizacją całego klasztoru zajmowała się m. Teresa, przełożona generalna instytutu. Wyborów pierwszych przełożonych miejscowych dokonała rada generalna zgromadzenia, powołana podczas II kapituły

generalnej 3 maja 1938 r. Wyzaczyła ona przełożone dla czterech domów: Sosnowca, Polanki Wielkiej, Wolbromia i Czernej.

Zgodnie z ustawami funkcję przełożonych mogły pełnić tylko siostry po ślubach wieczystych. Były wybierane przez radę generalną na okres trzech lat i mogły odgrywać tę rolę przez drugie trzylecie w tym samym klasztorze. W całym zgromadzeniu miały być tytułowane „Matka Przełożona”, ale tylko w czasie trwania urzędu.

Według konstytucji z 1948 r. funkcję przełożonej danej wspólnoty mogły pełnić siostry, które miały ukończone przynajmniej 30 lat. Mogły być mianowane (w razie konieczności) na trzecią kadencję, ale do innego domu. Możliwość wyboru przełożonych na trzecią kadencję do tego samego domu, ale „po uprzednim zasięgnięciu opinii ordynariusza miejsca”¹² ustanowiły dopiero konstytucje z 1976 r. Natomiast od konstytucji z 1985 r. warunkiem wyboru na urząd przełożonej był okres przynajmniej dwóch lat od złożenia ślubów wieczystych.

Według prawa zakonnej matki przełożone miały być „[...] duchowo wyrobione, roztropne, pokorne i pełne ofiary ze siebie, a także dostatecznie zdrowe, by mogły swoim przykładem podtrzymywać karność zakonną”¹³.

Kierując powierzoną im wspólnotą zakonną, były zobowiązane sumiennie pracować słowem i przykładem dla dobra zgromadzenia. Do ich głównych zadań należały: troska o siostry (szczególnie chore), o ich postęp duchowy, organizację życia wspólnotowego oraz dbanie o materialny stan domu. Były zobowiązane co pół roku przesyłać matce generalnej sprawozdanie o stanie zgromadzenia i poszczególnych siostrach. Zgodnie z przyjętym w Karmelu zwyczajem po zakończeniu rannych wspólnych modlitw chórowych oraz wieczornych, przed spoczynkiem, przełożona znaczyła krzyżyk na czole każdej siostry jako znak Bożego błogosławieństwa¹⁴. Również za jej pozwoleniem i z jej błogosławieństwem siostry wychodziły z klasztoru.

¹² AGKDzJ, *Konstytucje Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus*, Rzym 1985, s. 113.

¹³ *Konstytucje...* [Kraków 1948], s. 138.

¹⁴ XI kapituła generalna w 1982 r. zadecydowała, że przełożona domowa będzie odtąd nazywana tytułem „siostra przełożona”, a pozostałe siostry będą przyjmować jej błogosławieństwo nie w postawie klęczącej, ale stojącej.

15 Kapituła domowa to wszystkie siostry profeski posiadające prawo głosu we wspólnocie. Zwoływała ją siostra przełożona m.in. w celu wyboru drugiej radnej domowej.

16 W lipcu 1941 r. na zebraniu rady generalnej w Sosnowcu dokonano wyborów przełożonych miejscowych. Na przełożoną domu w Sosnowcu obrano dotychczasową przełożoną klasztoru w Wolbromiu, m. Magdalenę od Jezusa Ukrzyżowanego. Urzędu tego nie mogła jednak przyjąć, gdyż nie otrzymała zezwolenia na przewiezienie swojego bagażu przez granicę celną w Olkusz. W związku z tą sytuacją m. Magdalena pozostała na kolejne trzylecie przełożoną w Wolbromiu, a m. Agnieszka – w Sosnowcu. Również w 1944 r. z powodu trudności związanych z wojną wybory przełożonych odłożono na czas powojenny, wobec czego dotychczasowe kadencje zmieniły się dopiero 20 lipca 1946 r. Zob. AGKDzJ, *Teczka: Materiały do historii zgromadzenia*.

W zarządzaniu domem przełożoną wspomagały wybrane przez matkę generalną dwie radne, z których pierwsza była zastępczynią przełożonej domowej. Do jej obowiązków należało dbanie o zgodne z przepisami kościelnymi odmawianie *Officium* oraz utrzymanie porządku w domu. Od 1976 r. drugą radną domową wybierała kapituła domowa pod przewodnictwem siostry przełożonej¹⁵. Administracją klasztoru i jego dobrami materialnymi zajmowała się prokuratorka domowa także wyznaczana przez matkę generalną. Kadencja każdej z sióstr trwała trzy lata.

Przełożone domu sosnowieckiego realizowały również plany związane z organizacją powierzonej im wspólnoty. Zajmowały się nie tylko budową nowego domu i jego przebudową, remontami wewnątrz pomieszczeń klasztornych, ale także troską o potrzeby materialne i duchowe sióstr. Były odpowiedzialne za funkcjonowanie wszystkich dzieł prowadzonych przez siostry w domu sosnowieckim.

W latach 1925–1989 urząd przełożonej domu zakonnego w Sosnowcu sprawowało dwanaście sióstr. Podany spis ilustruje tabela nr 7, w której zaznaczono również przełożone z tytułem „Matka”, a nazywane siostrami. Matka Teresa jako przełożona generalna przez trzynastę lat pełniła równocześnie funkcję przełożonej domu. Zadanie to wypełniała z wielką odpowiedzialnością za organizację młodego, nielicznego zgromadzenia. Pierwszą z nominacji rady generalnej przełożoną w Sosnowcu była m. Agnieszka od Niepokalanego Serca Maryi (Zofia Grudniewska). Obowiązki przełożonej wypełniała przez trzy następujące po sobie kadencje¹⁶. Podobnie i m. Alfonsa od Aniołów (Regina Moczarska) funkcje przełożonej pełniła przez dziewięć lat (1946–1955) oraz jedno trzylecie – od 1976 do 1979 r. Natomiast m. Filotea od Jezusa Ukrzyżowanego (Wanda Jankowska) była przełożoną w latach 1970–1976 oraz, po przerwie, od 1979 do 1982 r. Najliczniejszą jednak grupę (osiem spośród dwunastu) stanowiły siostry, których urząd przełożonej trwał jedną kadencję.

Oprócz przełożonych zestawiono w tabeli nr 7 listę dwóch radnych domowych. Ich pierwszego wyboru i nominacji dokonano dopiero na posiedzeniu rady generalnej 2 lutego 1947 r. Matka Bernarda od Matki Bożej z Góry Karmel, mistrzyni nowicjatu (pierwsza radna), oraz s. Izabella od Miłosierdzia Bożego (druga radna) zostały pierwszymi radnymi domowymi obranymi dla domu w Sosnowcu¹⁷. 16 listopada 1976 r. po raz pierwszy kapituła domowa wspólnoty sosnowieckiej wyznaczyła dla domu drugą radną domową. Została nią s. Alojza od św. Rodziny (Paulina Syguła).

Chociaż kadencja każdej radnej trwała trzy lata, to jednak z różnych uzasadnionych powodów następowały zmiany w składzie rady domowej. Najczęstszym powodem takiej zamiany były przeniesienia radnych na inną placówkę zgromadzenia. Na wakujące miejsce rada generalna (w przypadku drugiej radnej od 16 listopada 1976 r. – kapituła domowa) wybierała nową radną. W domu sosnowieckim takie sytuacje zaistniały kilkakrotnie, co również odnotowano w wymienionym wykazie.

¹⁷ Od 3 do 7 stycznia 1947 r. odbyło się w Sosnowcu posiedzenie zarządu generalnego zgromadzenia pod kierownictwem o. założyciela. Celem tego zebrania było uzupełnienie konstytucji oraz zorganizowanie (wewnętrzne i zewnętrzne) poszczególnych domów według ustaw zakonnych. Jedną z norm dotyczącą radnych domowych, wskazaną w końcowym rozporządzeniu wymienionego posiedzenia, było powierzenie mistrzyni nowicjatu (w domu nowicjackim) urzędu pierwszej radnej domowej. Kanonicznego wyboru radnych domowych dokonała rada generalna 2 lutego 1947 r. Zob. AGKDzJ, *Teczka: Prawo Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus*.

Tab. 1. Siostry przełożone i rada domowa domu zakonnego Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu w latach 1925–1989

Funkcje w zarządzie domowym	Lata kadencji
Przełożona domu	m. Teresa od św. Józefa (Teresa Kierocińska)
	1925–1938*
Przełożona domu	m. Agnieszka od Niepokalanego Serca Maryi (Zofia Grudniewska)**
	1938–1941*
I radna domowa	–
II radna domowa	–
	1941–1944*
Przełożona domu	m. Agnieszka od Niepokalanego Serca Maryi (Zofia Grudniewska)
	1944–1947*
I radna domowa	–
II radna domowa	–

Funkcje w zarządzie domowym	Lata kadencji
	1944–1946*
Przełożona domu	m. Agnes od Niepokalanego Serca Maryi (Zofia Grudniewska)
I radna domowa	–
II radna domowa	–
	1946–1949*
Przełożona domu	m. Alfonsa od Aniołów (Regina Moczarska) od 2 lutego 1947
I radna domowa	m. Bernarda od Matki Bożej z Góry Karmel (Zofia Kurzeja)
II radna domowa	s. Izabella od Miłosierdzia Bożego (Helena Hebda)
	1949–1952
Przełożona domu	m. Alfonsa od Aniołów (Regina Moczarska)
I radna domowa	m. Bernarda od Matki Bożej z Góry Karmel (Zofia Kurzeja)
II radna domowa	s. Izabella od Miłosierdzia Bożego (Helena Hebda)
	1952–1955
Przełożona domu	m. Alfonsa od Aniołów (Regina Moczarska)
I radna domowa	m. Bernarda od Matki Bożej z Góry Karmel (Zofia Kurzeja)
II radna domowa	s. Romana od św. Agnieszki (Władysława Wójcik)
	1955–1958
Przełożona domu	m. Magdalena od Jezusa Ukrzyżowanego (Anna Wróbel)
I radna domowa	s. Pia od Najświętszego Serca Pana Jezusa (Stefania Matura)
II radna domowa	s. Romana od św. Agnieszki (Władysława Wójcik)
	1958–1961
Przełożona domu	m. Róża od Krwi Przenajświętszej (Stanisława Chrobak)
I radna domowa	s. Gemma od Matki Bożej (Emma Umińska)
II radna domowa	s. Lidia od Dzieciątka Jezus (Łucja Lisek)
	1961–1964
Przełożona domu	m. Cecylia od Matki Bożej Anielskiej (Maria Czerwińska)
I radna domowa	s. Leticja od Najświętszej Eucharystii (Pelagia Graf) s. Wincencja od Ducha Świętego (Jadwiga Janocińska)

II radna domowa	s. Lidia od Dzieciątka Jezus (Łucja Lisek)
	1964–1967
Przełożona domu	m. Wincencja od Ducha Świętego (Jadwiga Janocińska)
I radna domowa	s. Michaela od Przenajświętszego Oblicza (Julia Hensłok)
II radna domowa	s. Lidia od Dzieciątka Jezus (Łucja Lisek)
	1967–1970
Przełożona domu	m. Monika od Jezusa Ukrzyżowanego (Monika Jegierska)
I radna domowa	s. Stanisława od Chrystusa Króla (Irena Goławska)
II radna domowa	s. Konsolata od Jezusa (Aniela Bulek)
	1970–1973
Przełożona domu	m. Filotea od Jezusa Ukrzyżowanego (Wanda Jankowska)
I radna domowa	s. Krzysztofa od Najświętszego Serca Jezusa i Maryi (Barbara Czopik) s. Ksawera od Niepokalanego Serca Maryi (Helena Kamodzka)
II radna domowa	s. Narcyza od Ducha Świętego (Maria Chmura) s. Lidia od Dzieciątka Jezus (Łucja Lisek)
	1973–1976
Przełożona domu	m. Filotea od Jezusa Ukrzyżowanego (Wanda Jankowska)
I radna domowa	s. Anzelma od Dzieciątka Jezus (Helena Pawłowska)
II radna domowa	s. Lidia od Dzieciątka Jezus (Łucja Lisek) s. Liliosa Poloch (Celestyna Poloch)
	1976–1979
Przełożona domu	m. Alfonsa od Aniołów (Regina Moczarska)
I radna domowa	s. Liliosa Poloch (Celestyna Poloch)
II radna domowa	s. Alojza od św. Rodziny (Paulina Syguła) s. Renata od św. Pawła (Celina Grudniewska)
	1979–1982
Przełożona domu	m. Filotea od Jezusa Ukrzyżowanego (Wanda Jankowska)
I radna domowa	s. Elżbieta od Trójcy Przenajświętszej (Teresa Kuncewicz)
II radna domowa	s. Renata od św. Pawła (Celina Grudniewska) s. Antonina od Trójcy Przenajświętszej (Janina Cisło)

Funkcje w zarządzie domowym	Lata kadencji
	1982–1985
Przełożona domu	s. Lidia od Dzieciątka Jezus (Łucja Lisek)
I radna domowa	s. Anatolia od Matki Bożej Niepokalanej (Helena Gasiniec)
II radna domowa	s. Cherubina od Trójcy Świętej (Zofia Sromek)
	1985–1988
Przełożona domu	s. Sylwia od Dzieciątka Jezus (Janina Tymińska)
I radna domowa	s. Apolinaria od Matki Bożej Bolesnej (Zofia Wysocka) s. Antonina od Trójcy Przenajświętszej (Janina Cisło)
II radna domowa	s. Cecylia od Matki Bożej Anielskiej (Maria Czerwińska)
	1988–1991
Przełożona domu	s. Remigia od Niepokalanego Poczęcia NMP (Zofia Rogoza)
I radna domowa	s. Klemensa od Miłosiernego Zbawiciela (Maria Zajęc) s. Marlena od Boskiego Mistrza (Maria Fresel)
II radna domowa	s. Cecylia od Matki Bożej Anielskiej (Maria Czerwińska)

* W latach 1925–1947 w domu sosnowieckim nie były wybierane radne domowe z powodu małej liczby sióstr.

** Zofia Grudniewska w dniu obłóczyn w 1931 r. otrzymała imię zakonne: s. Agnieszka od św. Jana Chrzciciela. Jednak w późniejszych latach imię siostry jak i predykat się zmieniły. Trudno jednak ustalić, kiedy to nastąpiło. Na podstawie zapisów kronikarskich dowiadujemy się, że już w 1944 r. siostrę przedstawiano jako s. Agnes od Niepokalanego Serca Maryi.

Źródło: ADMS, *Teczka: Zarząd generalny; Teczka: Zeszyty zebrań rady domowej w latach 1965–1985*; SGKDzJ, *Catalogus Religiosorum et Monialium Orbis Beatae Mariae Virgine de Monte Carmelo in Polonia* (1957, 1959, 1961, 1966, 1968, 1982, 1990); *Księga urzędów przełożonych w Zgromadzeniu*.

1.3. Stan personalny wspólnoty zakonnej

Od 1925 r. m. Teresa – pomimo nielicznej wspólnoty – rozpoczęła w domu zakonnym przy ul. Wiejskiej organizować działalność wychowawczą (pracownie kroju, haftu i szycia), edukacyjną (ochronka, przedszkole, szkoła powszechna, dom wychowawczy) i rekolekcyjną (żeńskie stowarzyszenia religijne). Choć brakowało sióstr do prowadzenia zorganizowanych działań, to jednak m. założycielka nie zrezygnowała z podjętych celów i do nauczania angażowała osoby świeckie¹⁸.

Systematyczny wzrost liczbowy zgromadzenia nastąpił w czasie II wojny światowej i trwał aż do końca lat 60. ubiegłego stulecia. Miał on istotny wpływ na stan personalny wspólnoty sosnowieckiej, gdyż dom nowicjatu znajdował się właśnie w Sosnowcu. Każdego roku do postulatu wstępowało kilka lub kilkanaście kandydatek. W latach 1940–1945 nowicjat rozpoczęło 21 postulantek, a pierwszą profesję zakonną złożyło 18 nowicjuszek. W latach następnych liczba nowicjuszek wyraźnie wzrosła. W latach 1946–1949 pierwsze śluby zakonne złożyło 31 nowicjuszek, a w latach 1950–1958 – już aż 110¹⁹.

Po zakończeniu II wojny światowej siostry kontynuowały podjętą na terenie klasztoru działalność oraz rozpoczęły pracę w duszpasterstwie parafialnym jako katechetki, zakrystianki, organistki, kancelistki oraz opiekunki charytatywne. Katechizacją objęły dzieci Zagłębia (Sosnowiec i Będzin) oraz dzieci głuchonieme z Górnego Śląska w Mysłowicach. Nauczanie religii stało się jednym z głównych form realizacji celu zgromadzenia, a jednocześnie największym dziełem apostolskim na terenie Zagłębia Dąbrowskiego i Górnego Śląska. W 1945 r. lekcje religii prowadziło dziewięć sióstr, a w 1989 r. ich liczba wzrosła do dwudziestu. Ze względu na rozwiniętą działalność edukacyjną dom w Sosnowcu zamieszkiwała zawsze największa liczba sióstr, a katechetki stanowiły jej najliczniejszy skład.

¹⁸ W listopadzie 1940 r. m. Teresa zorganizowała na terenie klasztoru tajną szkołę podstawową dla dzieci, której prowadzenie powierzyła Stefanii Kurzei, rodzonej siostrze m. Bernardy Kurzei.

¹⁹ Obliczenia dokonano na podstawie pism wychodzących do Kurii Biskupiej w Częstochowie. Zob. AMTK, *Teczka: Kuria w Częstochowie 1925–1946. Korespondencja wychodząca i przychodząca oraz Katalog SS. Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu* (1959 r., 21 stycznia) (mps).

²⁰ Klauzura – wyodrębnione miejsce w klasztorze, do którego nie ma wstępu osoba z zewnątrz (obca).

²¹ Na posiedzeniu rady generalnej 2 lutego 1947 r. zorganizowano nie tylko zarząd domu sosnowieckiego, ale również wyznaczono nowe urzędy domowe, takie jak: westiarka, prowizorka i robaria. Do zadań prowizorki należało wydawanie żywności oraz utrzymanie porządku w spiżarni i w piwnicach. Funkcją robarii było szycie habitów i ich naprawa, jak również reparacja wszelkiej odzieży siostrzanej. Natomiast westiarka była odpowiedzialna za bieliznę siostrzaną, utrzymywanie jej w porządku na jednym miejscu oraz planowe wydawanie jej siostrze. Zob. ADMS, *Teczka: Zarząd generalny*.

Oprócz zewnętrznych dzieł podejmowanych przez siostry, również w obrębie klauzury istniały działy i stanowiska pracy, które wymagały wykwalifikowanych osób²⁰. Do tych stanowisk należały m.in. pracownia haftu, szycia i trykotarstwa, pracownia plastyczna, infirmeria, gabinet dentystyczny, archiwum generalne (do 1967 r.) oraz Archiwum Matki Teresy Kierocińskiej (od 1967 r.) i biuro misyjne (od 1973 r.). Od 1947 r. istniała na terenie klasztoru redakcja pismka zgromadzenia „Złota nić” (od 1959 r. pod zmienionym tytułem „Pod znakiem Dzieciątka Jezus”), a w latach 1959–1964 szkoła malarska.

Wspólnota sosnowiecka – tak jak każda wspólnota zakonna – składała się również z sióstr, których posługa wymagała kwalifikacji i rzetelności. Ich obowiązkami były: praca w zakrystii, w kuchni, w spichrzu, w ogrodzie, w pralni i prasowni, dyżury przy furcie. Czasami zadania te wykonywały siostry zatrudnione w innych działach pracy.

Oprócz wymienionych stanowisk pracy w domu sosnowieckim istniały od 1947 r. dodatkowe urzędy domowe, takie jak: westiarka, prowizorka i robaria, których celem było usprawnienie funkcjonowania domu²¹.

Liczny stan personalny domu tworzyły z biegiem lat także siostry starsze i chore, które na miarę swoich sił pomagały w najprostszych czynnościach dnia codziennego, jak np. obieranie ziemniaków, zmywanie naczyń. Jedyłą pomocą niektórych sióstr chorych, jaką mogły służyć, były cierpienie i modlitwa.

W tabeli nr 8 przedstawiono stan liczbowy wspólnoty sosnowieckiej w latach 1925–1989. Do 1967 r. klasztor był siedzibą zarządu generalnego zgromadzenia, a do 1969 r. na jego terenie mieścił się nowicjat kanoniczny. W latach 1969–1971 odbywał tutaj swoją formację juniorat. Fakty te miały wpływ na ogólną liczebność wspólnoty, jak i podejmowane na terenie klasztoru dzieła. W podanym spisie przedstawiono liczbę postulantek, nowicjuszek w latach 1925–1968 i sióstr profesek w latach 1925–1990 oraz zaznaczono zmiany, jakie dokonały się w strukturze wewnętrznej klasztoru.

Tab. 2. Liczba siostr domu zakonnego Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu w latach 1925–1989

Rok	Liczba		
	postulantek	nowicjuszek	siostr profesek
1925	2	–	6
1927	2	2	6
1929	1	2	6
1936	–	5	13
1939	–	5	12
1945 kwiecień	10	10	26
1946	8	15	26
1948	8	8	36
1950	10	8	29
1957	12	13	53
1959	14	10	49
1961	10	14	48
1966	3	4	54
5 grudnia 1967 r. przeniesiono siedzibę domu generalnego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus z Sosnowca do Balic k. Krakowa			
1968	7	6	71
4 listopada 1969 r. przeniesiono nowicjat kanoniczny z Sosnowca do Czernej (nr 235), natomiast juniorat z Czernej (nr 235) do Sosnowca			
1971 r. – przeniesiono juniorat z Sosnowca do Gorzyc			
1971	–	–	54
1974	–	–	47
1977	–	–	44
1982	–	–	54
1985	–	–	59
1990	–	–	66

Źródło: AGKDzJ, *Teczka: Sprawozdania Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu do Kurii Biskupiej w Częstochowie (1945–1950)*; SGKDzJ, *Catalogus Religiosorum et Monialium Orbis Beatae Mariae Virgine de Monte Carmelo in Polonia (1957, 1959, 1961, 1966, 1968, 1971, 1974, 1977, 1982, 1990)*.

1.4. Życie codzienne

Każde zgromadzenie zakonne żyje według właściwej sobie duchowości i realizuje wyznaczone sobie cele. Siostry Karmelitanki Dzieciątka Jezus, zgromadzenie kontemplacyjno-czynne oparte na regule karmelitańskiej, swoje posłannictwo realizuje ją na drodze duchowego

²² Zasady przestrzegania porządku w domu wyznaczały dni i godziny wykonywania obowiązków przez siostrę przełożoną i siostry w poszczególnych działach pracy.

²³ Odmawianie *Officium Parvum* (godzin kanonicznych o Najświętszej Maryi Pannie) ułożone było według następującego schematu: rano cztery godzinki, po południu niezpory i kompleta, a wieczorem jutrznia i *laudes*. Siostry niemogące ze słusznej przyczyny odmówić *Officium* były zobowiązane do zastąpienia go modlitwą dwudziestu pięciu *Ojciec nasz* i *Zdrowaś, Maryjo*. Wszystkie wspólne modlitwy w chórze zakonnym siostry – klekając – kończyły aktem: *Nos cum prole pia, benedicat Virgo Maria*, a wychodząc z miejsca modlitwy, całowały ziemię.

dzieciństwa zgodnie z prawodawstwem instytutu zawartym w konstytucjach i w zwyczajniku.

Jednym z ważnych przepisów, które regulowało funkcjonowanie wspólnoty zakonnej w Sosnowcu, było przestrzeganie regulaminu dnia. Pierwszym dokumentem dotyczącym ogólnych zasad organizacji życia w zgromadzeniu były *Uwagi i rozporządzenia* zredagowane przez o. Anzelma i powierzone m. Teresie na początku 1922 r. Zawierały one m.in. zasady przestrzegania porządku w domu, jak również regulamin dnia²². Rozkład dnia wyznaczał godziny wspólnych aktów w kaplicy i w refektarzu, jak również czas pracy, milczenia i spoczynku. Do jego przestrzegania były zobowiązane wszystkie siostry zgromadzenia.

Ustawy nie określały jeszcze zasad wewnętrznej organizacji domu, natomiast ustalały porządek odmawiania modlitw oraz rodzaj i częstotliwość wspólnych aktów w chórze zakonnym. Wyznaczały one czas przeznaczony na rozmyślanie i rodzaj modlitwy rozpoczynającej i kończącej medytację, kolejność odmawiania po łacinie *Officium Parvum* i sposób kończenia wspólnych modlitw²³. Zobowiązywały do codziennego odmawiania po komplecie *Litanii loretańskiej do Najświętszej Maryi Panny*, części różańca, czytania duchownego (przynajmniej przez kwadrans), nawiedzenia Najświętszego Sakramentu oraz odprawienia pięciominutowego rachunku sumienia przed obiadem i wieczornymi modlitwami. Podobne normy występowały w konstytucjach z 1948 r. i wzbogacone zostały o przepis dotyczący wspólnych aktów w refektarzu. Podczas spożywania posiłku miał być czytany fragment ksiąg Nowego Testamentu, ustaw zakonnych, katechizmu oraz lektura żywotów świętych.

Podobnie jak prawo zakonne również ordynacje wyborcze poszczególnych kapituł generalnych kształtowały porządek modlitw w chórze i miały wpływ na czas ich trwania. Zarządzenie V kapituły generalnej z 1958 r. wyznaczyło pierwszą niedzielę miesiąca na dzień skupienia dla wspólnoty, na zakończenie którego zaleciło odprawienie nabożeństwa do Bożego Dzieciątka (Drogę

Betlejemską)²⁴. Ustanowiło odmawianie przy wieczornych modlitwach każdego 25. dnia miesiąca *Litanii do Najświętszego Imienia Jezus* oraz (podtrzymało odmawianie) w każdy dzień *Litanii do św. Józefa*.

Ordynacje VI kapituły generalnej z 1964 r. wprowadziły język ojczysty do sprawowania *Officium* i modlitw chórowych, a rada generalna dyspensowała od jednego paragrafu konstytucji, tzn. od całowania ziemi po wspólnych aktach chórowych²⁵.

Po X kapitule generalnej w 1976 r. wprowadzono do porządku modlitw chórowych odmawianie *Modlitwy w ciągu dnia*, a *Litanie do św. Józefa* zalecono raz w tygodniu, w środę. Natomiast konstytucje z tego roku wprowadziły odprawianie rachunku sumienia w południe i wieczorem przez pół kwadransa, a od 1985 r. – przez pięć minut²⁶.

Regulamin dnia, ustalony i praktykowany w domu generalnym, był tak samo przestrzegany w domach filialnych zgromadzenia. Dopiero zwyczajnik z 1976 r. nakreślił ogólny schemat, według którego każda placówka instytutu miała układać dla swojej wspólnoty harmonogram dnia. Miał on zawierać następujący podział godzin (dla dni codziennych i świątecznych): wstawania (nie później niż o godz. 6.00 dla całego domu) i spoczynku, modlitw chórowych i posiłków, pracy i rekreacji oraz ścisłego milczenia²⁷.

Z powodu braku pełnej dokumentacji w archiwum domu macierzystego trudno określić, w jakich godzinach w omawianym czasie były wykonywane wymienione wyżej czynności i jakim zmianom mógł ulegać rozkład dnia w domu sosnowieckim. Można przypuszczać, że od początku wprowadzał wszystkie wskazania wytyczone w konstytucjach i poszczególnych ordynacjach kapituł, dostosowując je do warunków tutejszego klasztoru.

W zbiorach archiwum domu macierzystego zachował się tylko jeden regulamin dnia z datą 23 września 1983 r. Natomiast w Archiwum Matki Teresy Kierocińskiej w Sosnowcu przechowywany jest plan dnia praktykowany w tamtejszym domu w 1931 r. Porządek czynności tego planu był wzorowany na pierwszym regulaminie

24 Droga Betlejemską – nabożeństwo ku czci Dzieciątka Jezus. Składa się z dwunastu tajemnic (rozważań) na cześć dziecięctwa Jezusa Chrystusa. Początkowo w zgromadzeniu Drogę Betlejemską odprawiano każdego 25. dnia miesiąca. Kiedy na mocy dekretu Piusa XII z 4 czerwca 1957 r. odprawienie nabożeństwa do Boskiego Dzieciątka Jezus zostało związane z uzyskaniem odpustu zupełnego, kapituła generalna z 1958 r. przeniósła jego celebrację na pierwszą niedzielę miesiąca, łącząc je z całodziennym skupieniem. Nabożeństwo to zostało podniesione do rangi oficjalnych nabożeństw w zgromadzeniu. Zob. W. Stranc, *Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus (1921–1959)*, Lublin 1969, s. 115 (mps).

25 ADMS, *Teczka: Władze kościelne. Zarządzenia i instrukcje*.

26 *Ibidem*.

27 AGKDzJ, *Zwyczajnik i objaśnienia konstytucji Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus z Sosnowca*, (b.m.) 1976 (mps).

²⁸ AMTK, *Teczka: Kuria w Częstochowie 1925–1946*.

²⁹ Tablica dyżurów była zmieniana co tydzień, w sobotę, przez zastępczynię siostry przełożonej.

o. Anzelma, ale został wzbogacony o modlitwy (szczególnie w j. łacińskim) odmawiane w czasie wspólnych aktów w chórze i w refektarzu. Należał do nich m.in. psalm *De profundis* (*Z głębokości wołam do Ciebie, Panie*) odmawiany podczas drogi z kaplicy do refektarza w południe i wieczorem²⁸.

Dla pewnego zobrazowania, w jaki sposób kształtował się regulamin dnia w Sosnowcu, zestawiono w tabeli nr 9 porządek dnia zredagowany przez o. Anzelma, a w tabeli nr 10 – z 1983 r. Z analizy obu rozkładów wysuwa się na pierwszy plan podobieństwo w układzie codziennych zajęć oraz czasu przeznaczonych na ich wykonanie. W tym samym porządku pozostało odprawianie rachunku sumienia, spożywanie posiłków, wykonywanie pracy i godzina milczenia. Ten sam czas przeznaczony został na rozmyślanie (pół godziny rano i wieczorem), rekreację po obiedzie i kolacji (jedna godzina). Widocznie zmieniły się natomiast godziny odmawiania godzin kanonicznych, jak również liczba i kolejność modlitw chórowych.

Oprócz regulaminu dnia wyznaczającego codzienne i świąteczne zajęcia na czas rekolekcji w klasztorze redagowany był nowy plan, uwzględniający większą liczbę ćwiczeń duchownych. Cechą charakterystyczną tego rodzaju ćwiczeń był udział w codziennych konferencjach (rano i po południu), codzienne odprawianie drogi krzyżowej, więcej czasu na osobistą modlitwę oraz na odpoczynek.

Każdy regulamin dnia był zatwierdzany przez przełożoną generalną i umieszczany w refektarzu. Również tutaj znajdowała się tablica dyżurów zawierająca wykaz obowiązków oraz imiona siostr wyznaczonych do ich spełnienia w danym tygodniu²⁹. Zadania te dotyczyły dyżurów w chórze zakonnym (przewodnicząca *Officium*, kantorka I i II, lektorka), rytmu dnia (pulsatorka nocna, pulsatorka dzienna) oraz spraw porządkowych, takich jak: zmywanie naczyń, sprzątanie korytarzy, serwitorka.

Wszystkie wspólne akty chórowe zaczynały się o wyznaczonej godzinie, pięć minut przed ich rozpoczęciem pulsatorka dzienna wzywała na nie odgłosem dzwonka.

Również do niej należało użycie kołatki do oznajmienia czasu ścisłego milczenia i jego zakończenia oraz czasu czytania duchownego. Po wieczornych modlitwach i rozejściu się siostr na spoczynek głosiła ona sentencję przy drzwiach każdej celi, dając jednocześnie znak kołatką³⁰. Natomiast do zadań pulsatorki nocnej należało poranne budzenie wspólnoty zakonnej dzwonem umieszczonym na dzwonnicy domu macierzystego oraz kołatką wewnątrz klauzury³¹.

Regulamin dnia, tablica dyżurów, obowiązki wyznaczone przez siostrę przełożoną czy radę generalną organizowały życie wewnątrz wspólnoty, a tym samym zabezpieczały jej prawidłowe funkcjonowanie.

Tab. 3. Pierwszy regulamin dnia dla Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus zredagowany przez o. Anzelma w 1921 r.

Godziny	Czynności siostr*
20 minut przed 5	Wstać
5-½ 6	Rozmyślanie
½ 6-6	Cztery godzinki mniejsze (pryma-nona)
6-½ 7	Przygotować się do officjów domowych w pracowni
½ 7-8	Msza św., Komunia, częstka różańca etc.
-9	Śniadanie
9-15 / 12	Praca
8 / 12-12	Rachunek sumienia
12-¾ 1	Obiad
¾ 1-¾ 2	Rekreacja
¾ 2-2	Nieszpory, Kompleta
2-3	Godzina milczenia, nauki, czytanie etc.
3-¾ 6	Praca
6-½ 7	Rozmyślanie
½ 7-7	Kolacja
7-¾ 8	Rekreacja
¾ 8-½ 9	Rachunek sumienia, Jutrznia (w czasie zimowym można będzie jutrznię wcześniej odprawić, przesunąwszy o pół godziny kolację)
9	Spać

* Nazwy czynności i godziny ich wykonania zacytowano zgodnie z oryginalnym dokumentem.

Źródło: AGKDzJ, *Teczka: Prawo Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus*, o. Anzelm, *Uwagi i rozporządzenia*, (bmrw), s. 2.

³⁰ Taki sposób głoszenia sentencji wieczornej (krótkiego zdania o treści religijnej) był praktykowany w początkowych latach zgromadzenia. Obecnie pulsatorka dzienna mówi sentencję, poprzedzając ją odgłosem kołatki, w czasie błogosławieństwa udzielanego przez siostrę przełożoną każdej siostrze po zakończeniu ostatnich wspólnych modlitw w kaplicy (po tzw. komplecie).

³¹ 1 października 1928 r. w domu sosnowieckim został poświęcony przez ks. Edmunda Mrotka dzwon, któremu nadano imię św. Józefa i św. Teresy od Dzieciątka Jezus. Ze względu na jego małe rozmiary nazywano go potocznie sygnaturką. Została ona odlana w fabryce p. Woźniaka z różnego rodzaju metalów, zebranych przez Komitet Pań z Sosnowca. Umieszczono ją na wieży zbudowanej na dachu domu macierzystego. W 1937 r. powiększono dzwonnicę pod nowy dzwon, ofiarowany siostronom przez p. Kraupego, umieszczono go w niej 4 maja tegoż roku. Dzwon (i wcześniej sygnaturka) używany był do ogłaszania aktów wspólnych wewnątrz klasztoru, do zawiadomienia wspólnoty o śmierci siostry i podczas procesji żałobnej z kaplicy zakonnej na cmentarz oraz do wzywania wiernych na nabożeństwa w kaplicy (na codzienną Mszę św., jak również w święta i uroczystości). Zob. AGKDzJ, *Kronika zgromadzenia*, t. 1. (31.12.1921 – 31.12.1951), s. 176–177, 341.

³² I. Kwiatkowska, *Droga dziecięctwa duchowego w życiu i pismach s. B. Matki Teresy Kierocińskiej* [w:] *Miłość Boga mierzy się miłością bliźniego. Duchowość służki Bożej Teresy od św. Józefa (Janiny Kierocińskiej, 1885–1946), współzałożycielki Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus*, S. Urbański (red.), Warszawa 2011, s. 136.

Tab. 4. Regulamin dnia domu zakonnego Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu z 23 września 1983 r.

Godziny	Czynności sióstr
5.00	Wstawanie
5.30–6.15	Modlitwa poranna, pacierze, rozmyślanie
6.15–7.20	Msza św., dziękczynienie, różaniec
7.20–11.50	Śniadanie, praca
11.50–12.30	Anioł Pański, Modlitwa czytań, Modlitwa w ciągu dnia
12.30–14.00	Obiad, rekreacja
14.00–15.00	Milczenie ścisłe
15.00–17.45	Praca
17.45–18.00	Czytanie duchowne
18.00–18.45	Rozmyślanie, Modlitwa wieczorna, pacierze
18.45–19.45	Kolacja, rekreacja
19.45–20.00	Kompleta, milczenie ścisłe
20.00–20.20	Audycja radia watykańskiego
20.20–21.30	Gaszenie światła, spoczynek
W dni świąteczne i wakacje	
6.00	Wstawanie
6.30–7.45	Modlitwa poranna, rozmyślanie, różaniec
8.00–9.00	Msza św.
16.15–17.30	Audycja radia watykańskiego, konferencja
17.30–18.20	Rozmyślanie, Modlitwa wieczorna
19.30	Kompleta

Źródło: ADMS, *Teczka: Regulaminy dnia*.

1.5. Formacja duchowa sióstr

Matka Teresa Kierocińska, rozpoczynając działalność pedagogiczno-wychowawczą wśród dzieci i młodzieży w domu przy ul. Wiejskiej, zdawała sobie sprawę, że ta forma aktywności musi być osadzona na mocnym fundamencie. Dostrzegała również, że solidnych podstaw wymaga rozwój młodego zgromadzenia. Dlatego cały swój wysiłek skierowała na stworzenie siostrom warunków wewnętrznego wzrastania, według słów o. założyciela: „Ale macie trwać w Jezusie, bo macie się stać kamieniem węgielnym tego gmachu, który Jezus buduje”³². Pierwszym zadaniem po wyjeździe

o. Anzelma do Rzymu (w 1925 r.) było zapewnienie zgromadzeniu stałego spowiednika. Następnie poczyniła zabiegi, aby w kaplicy zakonnej była sprawowana Eucharystia oraz na stałe przechowywano w niej Najświętszy Sakrament. Dla zagwarantowania siostrom uczestnictwa w corocznych rekolekcjach rozpoczęła organizować w klasztorze ćwiczenia duchowne zarówno dla całego zgromadzenia, jak i przed kolejnymi stopniami formacji zakonnej. W ten sposób karmelitanki domu sosnowieckiego podjęły drogę duchowego rozwoju pod przewodnictwem księży kapelanów, spowiedników i rekolekcjonistów.

Według prawa kanonicznego kapelan określany był jako „kapłan wyznaczony w zakonach laickich do stałego odprawiania nabożeństw dla rodziny zakonnej w jej kaplicy albo kościele”³³. Do jego zadań należało: „odprawianie Mszy św., udzielanie Komunii św., odprawianie nabożeństw wieczornych i innych funkcji religijnych”³⁴. W porozumieniu z przełożoną danej wspólnoty miał obowiązek „odprawiać te nabożeństwa, w których rodzina zakonna powinna wziąć udział lub pragnie uczestniczyć z racji przynależności do Kościoła i zakonu”³⁵. Był nominowany przez ordynariusza miejsca na czas nieokreślony, jak również za jego pozwoleniem odwoływany z tej funkcji. Kapelanowi raz w roku przysługiwał miesięczny urlop. Na ten czas siostra przełożona była zobowiązana zapewnić wspólnocie jego zastępstwo. Od zakończenia II wojny światowej do połowy lat 70. XX w. księża kapelani rezydowali w mieszkaniu przy ul. Dziewiczej 1 w Sosnowcu. W następnych latach na plebanii parafii św. Andrzeja Boboli w Sosnowcu.

W omawianym czasie w domu sosnowieckim funkcję kapelana pełniło 14 kapłanów, spośród których dwóm kapłanom powierzono ją dwukrotnie: ks. Brunon Magott w latach 1937–1939 i w 1945 r., a ks. Jan Nelec od 1973 do 1979 r. i od 1984 do 1985 r. Wszyscy kapelani swój urząd sprawowali najczęściej przez kilka lat, wyjątkiem

33 J. Bar, *Prawo o instytucjach życia konsekrowanego*, Warszawa 1985, s. 119.

34 *Ibidem*.

35 *Ibidem*, s. 121.

36 *Sanctissimum* [łac.] – Najświętszy Sakrament.

37 AGKDz], *Teczka: Dom Macierzysty w Sosnowcu (1925–1989). Kapelani, spowiednicy, rekolekcjoniści: prośby, nominacje, jurysdykcje, odwołania.*

był tutaj ks. Jan Smogorzewski, który przez czternaście lat służył tutejszej wspólnoty (1954–1968). Pierwszym kapelanem domu sosnowieckiego, z nominacji ks. bpa częstochowskiego, został ks. Stefan Piwnicki (1 września 1932 r.). Kapłan ten obowiązki kapelana pełnił przez pięć lat, chociaż w rzeczywistości już od 1929 r. służył siostrom posługą sakramentalną m.in. przy sprawowaniu Eucharystii w kaplicy zakonnej (od tego bowiem roku mogła być w niej odprawiana codzienna Msza św.). Zgodę na przechowywanie *Sanctissimum*³⁶ otrzymały siostry z Kurii Biskupiej w Częstochowie dopiero w 1933 r. Na mocy tego pozwolenia od 18 kwietnia 1933 r. kaplica zakonna posiadała na stałe Najświętszy Sakrament.

W podanym w tabeli nr 11 wykazie księży kapelanów domu sosnowieckiego odnotowano także kapłanów, którzy z powodu wakującego miejsca pełnili w zastępstwie obowiązki kapelana. Należeli do nich ojcowie karmelici bosci (z Krakowa i Czernej), ojcowie jezuici (z Częstochowy), a także ks. Zbigniew Lewiński z parafii pw. św. Andrzeja Boboli w Sosnowcu. Kapłan ten trzykrotnie wykonywał zadania kapelana, przy czym w roku 1985 z nominacji ks. bpa częstochowskiego. Wynikały one z dłuższej nieobecności stałego kapelana (np. wyjazdu na leczenie, na urlop) oraz z przerwy między odwołaniem byłego a nominacją nowego kapelana. Ksiądz Lewiński także w każdą niedzielę i święta sprawował drugą Mszę św. w kaplicy domu sosnowieckiego. Również inni księża z parafii św. Andrzeja Boboli w zastępstwie stałego kapelana otrzymywali od ks. bpa częstochowskiego zezwolenie na binację Mszy św. w powyższej kaplicy³⁷.

Analiza tabeli nr 11 wskazuje, że pomiędzy odwołaniem a nominacją nowego kapelana istniały pewne czasowe (miesięczne) luki. Na podstawie księgi intencji mszalnych w Sosnowcu z lat 1946–1958 oraz zapisów kronikarskich można stwierdzić, że codzienną Eucharystię w kaplicy sióstr sprawowali (bez nominacji) najczęściej ojcowie karmelici bosci, m.in.: o. założyciel, o. Artur od

Matki Miłosierdzia (Franciszek Wiosna), o. Bazyli od św. Anzelma (Stanisław Jabłoński), o. Bernard od Matki Bożej z Góry Karmel (Józef Smyrak), o. Hilary od św. Naszej Matki Teresy (Stanisław Szańca), o. Onufry od Maryi Matki Najmilszej (Władysław Walczak) i o. Walerian od św. Naszej Matki Teresy (Franciszek Ryszka). Odprawianie Mszy świętych przez ojców karmelitów najczęściej wiązało się ze sprawowaną przez nich posługą duchową wobec sióstr, tj. udzielaniem sakramentu pokuty, głoszeniem rekolekcji, przewodniczeniem w uroczystościach zakonnych obłóczyn, profesji, jubileuszy, a także przy okazji gościnnych odwiedzin.

Tab. 5. Księża kapelani domu zakonnego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu w latach 1932–1989

Imię i nazwisko (imię zakonne)	Data nominacji	Okres kapelanii
ks. Stefan Piwnicki	1.09.1932	1.09.1932 – 7.01.1937
ks. Brunon Magott	4.01.1937	8.01.1937 – 3.09.1939
ks. Władysław Giebartowski	b.n.	listopad 1939 – marzec 1945
ks. Brunon Magott	b.n.	23.03.1945 – 26.08.1945
ks. Stanisław Okamfer	b.n.	26.08.1945 – 6.09.1950
o. Alojzy Bazyk, o. Onufry Walczak, o. Gabriel Klimowski OCD	b.n.	7.09.1950 – 16.10.1950
ks. Franciszek Rubik	b.n.	16(17).10.1950 – 25.04.1952
o. Tomasz Nawrocki, o. Henryk Mrocza, o. Stanisław Łopatka SJ*	6.04.1952	25.04.1952 – 25.06.1952
ks. Teofil Banach	b.n.	18.07.1952 – 26.04.1954
ks. Jan Smogorzewski	26.04.1954	(1).05.1954 – 2.07.1968
ks. Czesław Tomczyk	29.08.1968	6.09.1968 – 2.03.1973
ks. Zenon Raczyński	b.n.	8.04.1973 – 7.07.1973
ks. Zbigniew Lewiński	b.n.	13.07.1973 – 30.08.1973
ks. Jan Nelec	b.n.	30.08.1973 – 17.07.1979
ks. Stanisław Buchalski	b.n.	21.07.1979 – 19.11.1979
ks. Ryszard Stefański	b.n.	29.12.1979 – 1.07.1984
ks. Jan Nelec	25.06.1984	2.07.1984 – 4.05.1985
ks. Zbigniew Lewiński	4.05.1985	4.05.1985 – 5.09.1985
ks. Marian Merta	24.06.1985	6.09.1985 – 27.06.1986

Imię i nazwisko (imię zakonne)	Data nominacji	Okres kapelanii
ks. Zbigniew Lewiński	b.n.	28.06.1986 – 11.08.1986
ks. Mirosław Kokot SDB**	b.n.	23.08.1986 – 24.05.1990

* Na miejsce zwolnionego z obowiązków kapelana ks. Franciszka Rubika bp częstochowski Goliński mianował na okres 6.04.1952 – 25.06.1952 jezuitę o. Tomasza Nawrockiego, mieszkającego w Częstochowie. Zadanie to zrealizował o. Nawrocki wraz z o. Mroczką i o. Łopatką od 25.04.1952 do 25.06.1952. Każdy z wymienionych kapłanów wypełniał tę posługę przez określony czas (10–23 dni), rezydując w mieszkaniu dla kapelana przy ul. Dziewiczej 1 w Sosnowcu.

**12 września 1985 r. została ustanowiona przez bpa częstochowskiego Stanisława Nowaka parafia pw. św. Rafała Kalinowskiego, wydzielona z terytorium parafii pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Sosnowcu. Posługę duszpasterską i administrowanie parafią przejęło Zgromadzenie Towarzystwa Świętego Franciszka Salezego (salezianie). Tym samym dom zakonny sióstr karmelitanek Dzieciątka Jezus znalazł się na terenie nowej parafii. Od 1986 r. posługę kapelanii w klasztorze sióstr rozpoczęli księża salezianie.

Źródło: AGKDzJ, *Kronika Zgromadzenia*, t. 1–2 (31.12.1921 – 31.12.1957); *Kronika Sosnowiec*, t. 7–9 (3.05.1966 – 31.08.1999); *Księga intencji mszalnych – Sosnowiec* (1922–1945), (1980–1985); *Teczka: Dom Macierzysty w Sosnowcu* (1925–1989). *Kapelani, spowiednicy, rekolekcjoniści: prośby, nominacje, jurysdykcje, odwołania*; ADMS, *Teczka: Władze kościelne: zarządzenia i instrukcje*; MDMS, *Księga intencji mszalnych – Sosnowiec* (1946–1958).

Istotnym czynnikiem wzrostu duchowego sióstr był także sakrament pokuty. Ojciec Anzelm w konferencjach zachęcał Siostry Karmelitanki Dzieciątka Jezus do częstego korzystania z tego sakramentu, ukazując jego bogactwo i wpływ na istotę życia zakonnego. Rady i nauki spowiedników, kierownictwo duchowe należały bowiem do najskuteczniejszych środków formacji indywidualnej i wspólnotowej.

Zgodnie z zaleceniami prawa kanonicznego i konstytucji zgromadzenia dla każdego domu miał być wyznaczony przez ordynariusza miejsca spowiednik zwyczajny i nadzwyczajny oraz spowiednicy zastępczy (przynajmniej dwóch). W szczególnych przypadkach

prawodawstwo kościelne i zakonne ustalało również spowiedników okazyjnych i specjalnych.

Kadencja spowiedników zwyczajnych i nadzwyczajnych trwała trzy lata, jednak na prośbę zainteresowanych mogli oni być mianowani na drugie i trzecie trzylecie³⁸. Jurysdykcja spowiedników zastępczych trwała przez określony czas, ale mogła też być otrzymywana na stałe. Kadencja spowiednika specjalnego i okazyjnego nie była oznaczona.

Spowiednik zwyczajny spowiadał wspólnotę co tydzień (od 1970 r. – co dwa tygodnie), natomiast spowiednik nadzwyczajny – cztery razy w roku³⁹. Spowiednik zastępczy sakramentu pokuty udzielał poszczególnym siostram na ich indywidualną prośbę. W razie braku spowiednika zwyczajnego mógł wypowiadać także całą wspólnotę. Spowiednika specjalnego ustanawiał ordynariusz miejsca również na prośbę sióstr. Celem tego kierownictwa było osiągnięcie spokoju własnego sumienia albo większy postęp na drodze duchowej. Spowiednik okazyjny posiadał natomiast jurysdykcję do spowiadania kobiet, przy czym sakrament pokuty należało odbyć w wyznaczonym w tym celu miejscu⁴⁰. Od kapłanów niediecezjalnych na objęcie obowiązków spowiednika kuria diecezjalna wymagała zgody ich wyższych przełożonych oraz jurysdykcji właściwego ordynariusza.

Spowiednika zwyczajnego i nadzwyczajnego miały cechować według prawa kościelnego specjalne przymioty, takie jak: roztropność i nieskazitelność obyczajów, oraz musieli mieć oni ukończone 40 lat. Do zasadniczych obowiązków należało „regularne administrowanie sakramentu pokuty i kierownictwo duchowe poszczególnych zakonnic”⁴¹. W ramach odnowy prawa kościelnego po soborze watykańskim II niektóre normy kodeksowe dotyczące spowiedników zakonnic zostały uchylone bądź złagodzone. Przede wszystkim pozostały dwie kategorie spowiedników: zwyczajnych i nadzwyczajnych⁴². Nie były wymagane: osobna jurysdykcja do spowiadania zakonnic, określony wiek spowiednika oraz „tajne

³⁸ Najczęściej zgromadzenie przedstawiało kurii kandydaturę spowiednika. Również o jego dalszej kadencji decydował wynik tajnego głosowania we wspólnocie zakonnej. Na tej podstawie Kuria Diecezjalna w Częstochowie przedłużała kadencję danego kapłana na drugie bądź trzecie trzylecie.

³⁹ Prawo zakonne nakazywało stawianie się przed spowiednikiem nadzwyczajnym wszystkim siostram wspólnoty, przynajmniej do momentu otrzymania błogosławieństwa.

⁴⁰ Wyznaczonymi miejscami do słuchania spowiedzi były według prawa kościelnego: kościół, kaplica publiczna i półpubliczna, jak również spowiednica w klasztorze.

⁴¹ F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne*, Kraków 1932, s. 117.

⁴² W przypadku spowiednika nadzwyczajnego nie było już wymagane stawianie się przed nim wszystkich zakonnic w celu otrzymania błogosławieństwa.

43 F. Bogdan, *Prawo instytucji życia konsekrowanego. Nowe prawo zakonne*, Poznań 1977, s. 101.

44 Od 1963 r. ordynariusze miejscowi mogli zatwierdzać spowiedników na czwarte i piąte trzylecie.

głosowanie wspólnoty w wypadku powtórnej nominacji spowiednika w tym samym domu”⁴³. Również siostry mogły spowiadać się przed każdym kapłanem upoważnionym do słuchania spowiedzi wiernych.

Szafarzami sakramentu pokuty Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu byli w omawianym czasie zarówno kapłani diecezjalni, jak i ojcowie karmelici boski. Wspólnota sosnowiecka korzystała z posługi spowiedników zwyczajnych i nadzwyczajnych oraz dodatkowych i okazjonalnych. Statystykę tę przedstawiają tabele nr 12, 13, 14 i 15, dla których informacje pozyskano z zachowanych jurysdykcji w archiwum generalnym i archiwum domu macierzystego.

Pierwszym spowiednikiem zgromadzenia, z nominacji ks. bpa kieleckiego, był sam o. założyciel. Od 1926 r. nominację na spowiedników zwyczajnych otrzymywali kapłani od bpa diecezji częstochowskiej, na terenie której znajdował się od 1925 r. dom zgromadzenia. Z analizy tabeli nr 12 wynika, że czas trwania kadencji był różnicowany. Do 1947 r. posługa dwóch spowiedników trwała zaledwie kilka miesięcy (o. Alfonsa od Ducha Świętego i o. Ignacego od św. Naszej Matki Teresy), a w przypadku ks. Mieczysława Zawadzkiego wydłużyła się o ponad trzy lata. Od 1949 r. kadencje szafarzy sakramentu pokuty były zgodne z normami prawa kanonicznego i wynosiły od jednego do czterech trzyleci⁴⁴.

Tab. 6. Spowiednicy zwyczajni Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu w latach 1922–1989

Liczba kadencji	Data nominacji	Imię i nazwisko (imię zakonne z predykatem)
1	13.11.1922	o. Anzelm od św. Andrzeja Corsiniego OCD (Maciej Gądek)
1	20.11.1926	ks. Jerzy Imiela
1	20.11.1926	ks. Wojciech Koźlicki
1	1.03.1930	ks. Paweł Głowała
1	22.07.1933	ks. Teofil Jankowski
2	1936	

1	5.08.1938 (rezygnacja 1.10.1938)	o. Alfons od Ducha Świętego OCD (Józef Mazurek)
1	12.10.1938	o. Ignacy od św. Naszej Matki Teresy OCD (Franciszek Bylica)
1	15.02.1939	o. Antoni od Dzieciątka Jezus OCD (Andrzej Foszczyński)
1	5.03.1941	
2	13.07.1945 (prośba sióstr o no- minację)	ks. Mieczysław Zawadzki
3	13.01.1947	
1	2.03.1949	
2	26.02.1952	o. Onufry od Maryi Matki Najmilszej OCD
3	14.02.1955	(Władysław Walczak)
4	25.07.1957	
1	25.07.1957	
2	18.07.1960	o. Achilles od Najświętszego Serca
3	6.07.1963	Jezusa OCD (Bronisław Bodzenta)
4	7.07.1966	
1	12.09.1969	ks. Józef Janson
1	22.08.1970	
2	7.08.1973	
3	4.06.1976	o. Onufry od Maryi Matki Najmilszej OCD
4	30.04.1979 z terminem do końca 1984	(Władysław Walczak)
1	7.02.1983	o. Konstantyn od Trójcy Przenaj- świętszej OCD (Władysław Patecki)
2	16.06.1986	
1	26.04.1985	o. Bonifacy od Wszystkich Świętych OCD (Marian Karpiński)

Źródło: AGKDzJ, *Teczka: Dom Macierzysty w Sosnowcu (1925–1989). Kapelani, spowiednicy, rekolekcjoniści: prośby, nominacje, jurysdykcje, odwołania.*

Funkcję spowiedników nadzwyczajnych dla wspólnoty sosnowieckiej pełnili ojcowie karmelici bosci z klasztorów w Czernej, Krakowie, Wadowicach. Do maja 1927 r. spowiednikiem nadzwyczajnym był o. Antoni Foszczyński. Od tego czasu aż do 1936 r. decyzją ks. Antoniego Zimniaka zgromadzenie korzystało z sakramentu pokuty tylko u spowiednika zwyczajnego⁴⁵. Na podstawie fragmentarycznie zachowanej dokumentacji przedstawiono w tabeli

45 Ksiądz A. Zimniak na podstawie przeprowadzonej wizytacji domu sosnowieckiego (z ramienia ks. bpa Kubiny w 1927 r.) uzasadnił siostrom, że do formacji duchowej tak małej liczbie wspólnoty wystarczy spowiednik zwyczajny.

nr 13 spowiedników nadzwyczajnych, którzy w latach 1936–1989 pełnili tę posługę w domu sosnowieckim. Analiza zaprezentowanego wykazu pokazuje, że największą trudnością było ustalenie spowiednika w latach 1936–1947. Również brak materiałów archiwalnych uniemożliwił dokładne określenie daty nominacji w latach: 1955, 1962, 1966, 1972 i 1981. Natomiast w 1957 r. spowiednik został odnotowany na podstawie prośby prowincjała zakonu. Z tego też powodu zrezygnowano w tabeli nr 13 z kolumny określającej liczbę kadencji.

Tab. 7. Spowiednicy nadzwyczajni domu zakonnego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu w latach 1925–1989

Data nominacji	Imię zakonne z predykatem (imię i nazwisko)
(b.d.) – do 05.1927	o. Antoni od Dzieciątka Jezus OCD (Andrzej Foszczyński)
13.04.1936	o. Tomasz od Najświętszego Serca Maryi OCD (Józef Pikoń)
21.11.1936	o. Franciszek od Nawiedzenia NMP OCD (Ignacy Kozicki)
1945	o. Józef od MB z Góry Karmel OCD (Jan Prus)
13.01.1947	o. Józef od MB z Góry Karmel OCD (Jan Prus)
19.04.1947	o. Walerian od św. Naszej Matki Teresy OCD (Franciszek Ryszka)
2.03.1949	o. Bazyli od św. Anzelma OCD
26.02.1952	(Stanisław Jabłoński)
1955	
7.10.1957 (prośba)	o. Konstantyn od Trójcy Przenajświętszej OCD (Władysław Patecki)
1962	o. Bazyli od św. Anzelma OCD (Stanisław Jabłoński)
5.08.1963	o. Konstantyn od Trójcy Przenajświętszej OCD (Władysław Patecki)
1966	o. Konstantyn od Trójcy Przenajświętszej OCD (Władysław Patecki)
12.09.1969	o. Kajetan od Najświętszego Serca Jezusa OCD (Jerzy Furmanik)
1972	o. Kajetan od Najświętszego Serca Jezusa OCD (Jerzy Furmanik)

4.06.1976	o. Onufry od Maryi Matki Najmilszej OCD
30.04.1979	(Władysław Walczak)
z terminem	(od 30.04.1979 spowiednik zwyczajny i nad-
do końca 1984 r.	zwyczajny)
1981–1984	o. Jan od Krzyża OCD (Jan Wysokiński)
26.04.1985	o. Placyd od św. Naszego Ojca Jana od Krzyża OCD (Paweł Ogórek)

Źródło: AGKDzJ, *Teczka: Dom Macierzysty w Sosnowcu (1925–1989). Kapelani, spowiednicy, rekolekcjoniści: prośby, nominacje, jurysdykcje, odwołania.*

Jurysdykcję na spowiedników okazyjnych otrzymywali kapłani od biskupa częstochowskiego na wniosek siostry przełożonej domu w Sosnowcu. Byli nimi ojcowie karmelici bosci odwiedzający gościnnie wspólnotę sióstr. Sakramentu pokuty mogli udzielać zarówno siostrom, jak i wiernym uczestniczącym w nabożeństwach w kaplicy zakonnej. Na podstawie zachowanych pism w tabeli nr 14 zestawiono poszczególnych ojców wraz z okresem ich jurysdykcji.

Tab. 8. Spowiednicy okazjni domu zakonnego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu w latach 1925–1989

Imię i nazwisko (imię zakonne z predykatem)	Okres ważności nominacji
o. Sebastian od Dzieciątka Jezus OCD (Sebastian Ruszczycki)	16.11.1964 – 16.11.1965
o. Teofil od św. Jana od Krzyża OCD (Stanisław Kapusta)	16.11.1964 – 16.11.1965
o. Cherubin od NMP OCD (Stanisław Pikoń)	16.11.1964 – 16.11.1965
o. Michał od Jezusa i Maryi OCD (Tadeusz Machejek)	16.11.1964 – 16.11.1965
o. Jan Chrzyciel od Jezusa i Maryi OCD (Stanisław Kołaczek)	16.11.1964 – 16.11.1965
o. Rudolf od św. Teresy (Stanisław Warzecha)	16.11.1964 – 16.11.1965
o. Mateusz od Matki Miłosierdzia OCD (Józef Trzeciak)	7.02.1970 – 31.12.1970
o. Wenancjusz od Niepokalanego Serca Maryi OCD (Zbigniew Więzik)	7.02.1970 – 31.12.1970

Imię i nazwisko (imię zakonne z predykatem)	Okres ważności nominacji
o. Achilles od Najświętszego Serca Jezusa OCD (Bronisław Bodzenta)	28.02.1972 – 31.12.1972
o. Bazyli od św. Anzelma OCD (Stanisław Jabłoński)	28.02.1972 – 31.12.1972
o. Cherubin od NMP OCD (Stanisław Pikoń)	28.02.1972 – 31.12.1972
o. Mieczysław Maria od Ducha Świętego OCD (Wincenty Woźniczka)	28.02.1972 – 31.12.1972

Źródło: AGKDzJ, *Teczka: Dom Macierzysty w Sosnowcu (1925–1989). Kapelani, spowiednicy, rekolekcjoniści: prośby, nominacje, jurysdykcje, odwołania.*

Dla wspólnoty w Sosnowcu byli ustanawiani także spowiednicy dodatkowi. W pismach nominacyjnych nie podawano okresu kadencji, ale tylko zakres pełnienia tej funkcji (jedynie spowiedź siostr). Tabela nr 15 przedstawia wykaz dwóch spowiedników dodatkowych, z których na szczególną uwagę zasługuje posługa ks. Leopolda Rachwał. Pod tabelą nr 15 umieszczono krótki biogram tego kapłana oraz tekst jurysdykcji.

Tab. 9. Spowiednicy dodatkowi domu zakonnego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu w latach 1925–1989

Imię i nazwisko (imię zakonne z predykatem)	Data nominacji
ks. Leopold Rachwał*	6.02.1951
o. Bogusław od Miłosierdzia Bożego OCD (Tadeusz Woźniczki)	19.05.1958

* Ksiądz Leopold Rachwał (1907–1987) – wyświęcony na kapłana w 1933 r. W czasie II wojny światowej i po jej zakończeniu kapelan szpitalny i więzienny w Tarnowie. Od 1945 r. katecheta w tarnowskim gimnazjum i liceum, skąd w 1948 r. został wyrzucony, podejrzany o współpracę z tajną organizacją wojskową „Sigma”. Ścigany przez władze komunistyczne w latach 1950–1952 ukrywał się w klasztorze Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu, w którym przełożoną generalną była m. Georgia Sroka (ks. Leopold był jej kuzynem). Jako kapłan mógł tutaj sprawować swoje funkcje kapłańskie. W kaplicy od 14 lutego 1950 do 14 stycznia 1952 r. odprawiał drugą Mszę św., głosił siostrom konferencje duchowe, a 6 lutego 1951 r. otrzymał od bpa częstochowskiego Stanisława Czajki

nominację na spowiednika dodatkowego siostr. Na własną prośbę 28 października 1952 r. został przyjęty do Kongregacji św. Filipa Neri na Świętej Górze. Zmarł 16 kwietnia 1987 r. Zob. M. Gosa, *Ks. Leopold Rachwał CO. Piewca życia w lasce Bożej 19 XI 1907 r. – 16 IV 1987 r.*, Święta Góra 2004. Tekst nominacji: „Niniejszym zgodnie z kan. 521§2. K.P.K mianujemy Wiel. Księdza spowiednikiem dodatkowym Sióstr Karmelitanek w Sosnowcu, tzn. o ile, która z członkiń tego zgromadzenia, mając słuszną i rozumną przyczynę w poszczególnym, wyjątkowym wypadku będzie prosiła o spowiedź”.

Źródło: AGKDzJ, *Teczka: Dom Macierzysty w Sosnowcu (1925–1989). Kapelani, spowiednicy, rekolekcjoniści: prośby, nominacje, jurysdykcje, odwołania.*

Wśród pism kierowanych przez siostrę przełożoną do Kurii Biskupiej w Częstochowie występują także prośby o nominacje na spowiednika specjalnego (z 8 lutego 1969 r. dla ks. Czesława Tomczyka), dla chorej siostry w szpitalu (z 14 lutego 1955 r. dla o. Daniela Rufeisena), oraz gdy zajdzie potrzeba (z 19 kwietnia 1947 r. dla o. Waleriana Ryszki)⁴⁶.

Obok wszystkich wymienionych spowiedników wspólnoty sosnowieckiej szczególnym szafarzem tego sakramentu był o. Anzelm. Jako założyciel zgromadzenia troszczył się on o stan duchowy każdej siostry i dlatego przebywając w Sosnowcu, służył siostrom w konfesjonale. Również oddanym spowiednikiem karmelitanek z ul. Wiejskiej był do 1932 r. ks. Franciszek Plenkiewicz, proboszcz parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Sosnowcu.

Oprócz codziennej modlitwy, sakramentu Eucharystii i pokuty czynnikiem odnawiającym duchowe siły siostr zgromadzenia były także coroczne rekolekcje. Pierwsze ćwiczenia duchowe karmelitanek Dzieciątka Jezus, odbyte pod przewodnictwem o. założyciela w 1922 r., trwały trzy dni. Następne, rozpoczęte 28 grudnia 1923 r., były ośmiodniowe i przygotowywały siostry do złożenia pierwszej profesji⁴⁷. Od momentu zamieszkania siostr przy ul. Wiejskiej rekolekcje w tutejszym klasztorze odbywały się prawie każdego roku, także podczas II wojny światowej. Matka założycielka zabiegała bowiem o to, aby siostry zgromadzenia wzrastały pod duchową opieką

46 AGKDzJ, *Teczka: Dom Macierzysty w Sosnowcu (1925–1989). Kapelani, spowiednicy, rekolekcjoniści: prośby, nominacje, jurysdykcje, odwołania.*

47 Rekolekcje trwały od 28 grudnia 1923 do 5 stycznia 1924 r. Pierwsze dni rekolekcji odprawiły siostry same, na podstawie programu opracowanego przez o. Anzelma. Od 2 stycznia 1924 r. ćwiczeniom duchowym przewodniczył już o. założyciel.

48 Konstytucje z 1948 r. zobowiązywały siostry przed ślubami wieczystymi do odprawienia dziesięciodniowych rekolekcji.

kapłanów, a szczególnie ojców karmelitów, były wychowywane w duchu karmelu.

Według prawa zakonnego z 1933 r. każda siostra była zobowiązana odprawić w ciągu roku, wspólnie lub indywidualnie, ośmiodniowe ćwiczenia duchowe. Podobnie także postulantki, nowicjuszki przed kolejnym stopniem formacji oraz profeski przed ślubami wieczystymi⁴⁸. Natomiast czas trwania rekolekcji sióstr juniorystek (przed każdym odnowieniem ślubów czasowych) miał wynosić trzy dni. Początkowo prawodawstwo zalecało siostrom odbycie rekolekcji bez wskazywania rekolekcjonisty, dopiero konstytucje z 1948 r. wyznaczyły, że ma nim być doświadczony kapłan.

Do głoszenia konferencji rekolekcyjnych upoważniała kapłana zgoda jego przełożonego zakonnego oraz jurysdykcja otrzymana na wniosek (propozycję) siostry przełożonej domu sosnowieckiego od bpa częstochowskiego. Rekolekcjonista na mocy tego pozwolenia prowadził ćwiczenia duchowe oraz spowiadał siostry rekolektantki.

Z powodu braku dokumentacji dotyczącej rekolekcji prowadzonych w domu sosnowieckim w latach 1925–1944 bardzo trudno ustalić, pod czyim przewodnictwem się odbywały i jakie były ich daty. Jedynym źródłem pozyskania informacji na ten temat są zapisy kronikarskie, które zapoznają z tą tematyką czytelnika w sposób bardzo ogólny i niedokładny. Najczęściej brakuje w nich daty rozpoczęcia i zakończenia rekolekcji, jak również nazwiska rekolekcjonisty. Autorka kroniki odnotowuje jedynie długość trwania ćwiczeń duchowych (pięciodniowe, ośmiodniowe, dziesięciodniowe) oraz informacje, do jakich uroczystości zakonnych i w którym dniu przygotowywały one siostry. Dopiero od roku 1944 kronikarka systematycznie wymienia kapłana prowadzącego rekolekcje. Dla zobrazowania wiadomości na temat ćwiczeń duchowych przeprowadzonych w latach 1926–1946 przedstawiono je w tabeli nr 16.

Dokładna analiza tabeli nr 16 wskazuje, że nie w każdym roku odprawiane były wspólne rekolekcje

zgromadzenia oraz że w pewnych latach odbywała się ich większa liczba w ciągu roku. W latach: 1935, 1937 i 1940 przeprowadzono dwie serie rekolekcji, w roku 1942 – trzy, a w roku 1946 – aż cztery cykle ćwiczeń duchowych. W omawianym czasie odbyło się ogółem w Sosnowcu 21 serii rekolekcji, spośród których dla 11 nie podano kierownika ćwiczeń duchowych. Natomiast przewodnikami pozostałych rekolekcji byli zarówno księża diecezjalni (ówcześni spowiednicy sióstr, jak ks. J. Imiela i ks. M. Zawadzki), ojcowie karmelici bosi (o. założyciel i o. Bernard Smyrak), jak również m. Teresa i s. Gabriela. Czas trwania ćwiczeń rekolekcyjnych był zróżnicowany i wynosił: trzy, pięć, osiem lub dziesięć dni. Niektóre z nich zostały określone jako rekolekcje zamknięte, a inne – jako ścisłe.

Tab. 10. Rekolekcjoniści domu zakonnego Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu w latach 1925–1946

Termin i rodzaj rekolekcji	Rekolekcjonista: imię i nazwisko (imię zakonne z predykatem)
29.–31.12.1926 (rekolekcje trzydniowe dla zgromadzenia)	ks. Jerzy Imiela
październik 1928 (skupienie przed obłóczynami; krótkie rekolekcje – 15 października)	m. Teresa od św. Józefa
październik 1931* (rekolekcje ośmiodniowe przed obłóczynami w dniu 15 października)	s. Gabriela (ówczesna mistrzyni nowicjatu)
marzec 1933* (rekolekcje zamknięte przed obłóczynami w dniu 20 marca)	b.d.
początek wakacji – przed 2 lipca 1934 (rekolekcje ośmiodniowe przed profesją wieczystą w dniu 3 października)	nauki rekolekcyjne od czasu do czasu głosiła siostrom m. Teresa
wrzesień 1935* (rekolekcje ośmiodniowe przed obłóczynami w dniu 12 września)	b.d.
26.12.1935* (rekolekcje dziesięciodniowe przed ślubami wieczystymi i ośmiodniowe przed obłóczynami w dniu 31 grudnia)	b.d.

Termin i rodzaj rekolekcji	Rekolekcionista: imię i nazwisko (imię zakonne z predykatem)
kwiecień 1936* (rekolekcje ośmiodniowe przed oblóczynami w dniu 25 kwietnia)	b.d.
12.–17.04.1937 (rekolekcje pięciodniowe dla zgromadzenia)	o. Bernard od MB z Góry Karmel OCD (Józef Smyrak)
13.–16.10.1937 (rekolekcje przed ślubami wieczystymi w dniu 16 października)	1. m. Teresa od św. Józefa 2. o. Bernard od MB z Góry Karmel OCD (Józef Smyrak)
25.–30.04.1938 (rekolekcje dla zgromadzenia przed kapitułą)	o. Bernard od MB z Góry Karmel OCD (Józef Smyrak)
marzec 1939* (rekolekcje dziesięciodniowe przed ślubami wieczystymi w dniu 23 marca)	b.d.
styczeń 1940* (rekolekcje przed oblóczynami w dniu 2 stycznia)	b.d.
luty 1940* (rekolekcje ścisłe przed pierwszą profesją w dniu 18 lutego)	b.d.
26.12.1941* (rekolekcje przed ślubami wieczystymi w dniu 5 stycznia kolejnego roku)	b.d.
10.02.1942* (rekolekcje ośmiodniowe przed pierwszą profesją i oblóczynami w dniu 20 marca)	b.d.
lipiec 1942* (rekolekcje ośmiodniowe przed ślubami wieczystymi w dniu 15 lipca)	b.d.
listopad 1942* (rekolekcje ośmiodniowe przed oblóczynami i dziesięciodniowe dla zgromadzenia przed 24 listopada)	b.d.
styczeń 1944 (rekolekcje zamknięte dla zgromadzenia)	ks. Mieczysław Zawadzki
sierpień 1945 (rekolekcje pięciodniowe przed pierwszą profesją w dniu 30 sierpnia)	o. Tomasz od Najświętszego Serca Maryi OCD (Józef Pikoń)
30.12.1945 – 6.01.1946 (rekolekcje ośmiodniowe dla sióstr)	o. Bernard od MB z Góry Karmel OCD (Józef Smyrak)
10.03.1946 (rekolekcje ośmiodniowe przed oblóczynami w dniu 18 marca i pierwszą profesją w dniu 19 marca)	o. Rudolf od św. Teresy OCD (Stanisław Warzecha)

16.07.1946 (rekolekcje przed obłóczynami w dniu 18 lipca)	o. Leonard od Męki Pańskiej OCD (Józef Kowalówka)
18.12.1946 (rekolekcje przed obłóczynami w dniu 30 grudnia oraz przed uroczysto- ścią jubileuszową zgromadzenia)	1. o. Bernard od MB z Góry Karmel OCD (Józef Smyrak) 2. o. Anzelm od św. Andrzeja Corsiniego OCD (Maciej Gądek)

* Z powodu braku dokumentacji bardzo trudno ustalić, kto w zaznaczonym czasie prowadził rekolekcje.

Źródło: AGKDzJ, *Kronika Zgromadzenia*, t. 1–2 (31.12.1921 – 31.12.1957).

Rekolekcje w latach 1951–1989 zestawiono w osobnej tabeli nr 17. Podany wykaz sporządzono na podstawie dekretów jurysdykcyjnych dla poszczególnych kapłanów i uzupełniono wiadomościami pozyskanymi z pismka zgromadzenia „Pod znakiem Dzieciątka Jezus”. Przedstawiony spis różni się zasadniczo od wymienionej w tabeli nr 16 listy ćwiczeń duchowych. Przede wszystkim podaniem czasu trwania rekolekcji, określeniem wszystkich rekolektantów oraz brakiem podkreślenia (od lat 60. XX w.), przed którym stopniem formacji zakonnej są one przeprowadzane.

W latach 1951–1989 w domu sosnowieckim odbywało się w ciągu każdego roku kilka serii rekolekcji. W tabeli nr 17 odnotowano tylko jedną serię ćwiczeń duchowych prowadzoną w danym roku. Przewodnikami ćwiczeń rekolekcyjnych oprócz kapłanów diecezjalnych byli także ojcowie karmelici bosci.

Tab. 11. Rekolekcjoniści domu zakonnego Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu w latach 1951–1989

Termin i rodzaj rekolekcji	Rekolekcjonista: imię i nazwisko (imię zakonne z predykatem)
1.–11.09.1951	o. Bogusław od Miłosierdzia Bożego OCD (Tadeusz Woźnicki)
8.–18.07.1952 (rekolekcje dziesięciodniowe)	o. Artur od Matki Miłosierdzia OCD (Franciszek Wiosna)
1953	b.d.
22.–30.08.1954	o. Anzelm od św. Andrzeja Corsiniego OCD (Maciej Gądek)
7.–14.12.1955 (rekolekcje dla postulantek i nowicjuszek)	o. Cherubin od NMP OCD (Stanisław Pikoń)
16.–23.05.1956	o. Daniel od Najświętszego Serca Jezusa OCD (Oswald Rufeisen)
3.–12.09.1957	o. Bazyl od św. Anzelmia OCD (Stanisław Jabłoński)
12.–18.05.1958	o. Bogusław od Miłosierdzia Bożego OCD (Tadeusz Woźnicki)
12.–22.05.1959	o. Konstancy od Trójcy Przenajświętszej OCD (Władysław Patecki)
12.–20.09.1959 (rekolekcje przed obłóczynami i pierwszą profesją zakonną)	o. Dominik od MB Różańcowej OCD (Eugeniusz Wider)
11.–21.06.1960 (rekolekcje przed pierwszą profesją zakonną)	o. Maurycy od Ducha Świętego OCD (Ludwik Kasprzyk)
8.–18.03.1961	o. Anzelm od św. Andrzeja Corsiniego OCD (Maciej Gądek)
12.–21.09.1962	o. Dominik od MB Różańcowej OCD (Eugeniusz Wider)
10.–19.03.1963	o. Bogusław od Miłosierdzia Bożego OCD (Tadeusz Woźnicki)
10.–20.09.1964	o. Michał od Jezusa, Maryi, Józefa OCD (Tadeusz Machejek)
10.–18.09.1965	o. Leonard od Męki Pańskiej OCD (Leonard Kowalówka)
28.07.1966 – 5.08.1966	o. Roman od Ran Chrystusowych OCD (Roman Pajak)
16.–25.08.1967	o. Władysław od Narodzenia NMP OCD (Mieczysław Kluz)
16.–24.08.1968	o. Konstancy od Trójcy Przenajświętszej OCD (Władysław Patecki)
12.–20.05.1969	o. Herman od Najświętszego Sakramentu OCD (Paweł Kupny)

23.06.1970 – 1.07.1970	o. Emil od Wniebowzięcia NMP OCD (Walenty Hebda)
20.–29.05.1971	o. Bazyli od św. Anzelma OCD (Stanisław Jabłoński)
24.–31.07.1972	o. Otto od Aniołów OCD (Jakub Filek)
16.–24.08.1973	o. Dominik od Matki Bożej Różańcowej OCD (Eugeniusz Wider)
19.–28.08.1974	ks. Franciszek Dylus
11.–20.08.1975	o. Konstantyn od Trójcy Przenajświętszej OCD (Władysław Patecki)
9.–17.08.1976	o. Efrek od Matki Bożej Szkaplerznej OCD (Jan Bielecki)
2.–10.08.1977	o. Bernard od Matki Bożej z Góry Karmel OCD (Bernard Smyrak)
3.–11.08.1978	ks. Zdzisław Wajzner
7.–15.07.1979	o. Konstantyn od Trójcy Przenajświętszej OCD (Władysław Patecki)
10.–18.08.1980	ks. Ryszard Stefański
18.–26.08.1981	o. Jan od Krzyża OCD (Jan Wysokiński)
21.–28.08.1982	o. Bogusław od Miłosierdzia Bożego OCD (Tadeusz Woźnicki)
17.–26.07.1983	o. Konstantyn od Trójcy Przenajświętszej OCD (Władysław Patecki)
4.–12.08.1984	ks. Jerzy Kowalski
16.–24.08.1985	o. Placyd od św. Naszego Ojca Jana od Krzyża OCD (Paweł Ogórek)
11.–19.08.1986	o. Konstantyn od Trójcy Przenajświętszej OCD (Władysław Patecki)
6.–14.08.1987	ks. Mirosław Kokot SDB
17.–26.07.1988	ks. Adolf Janczak SCJ
27.06.1989 – 5.07.1989	o. Gracjan Maria od św. Matki Naszej Teresy OCD (Stanisław Białys)

Źródło: AGKDzJ, *Teczka: Dom Macierzysty w Sosnowcu (1925–1989). Kapelani, spowiednicy, rekolekcjoniści: prośby, nominacje, jurysdykcje, odwołania*; AMTK, „Pod znakiem Dzieciątka” 1968–1969, 1973–1974, 1976, 1978, 1980–1981, 1983–1985, 1987, 1989.

Powyższe rozważania dotyczą głównie wewnętrznych dziejów domu Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu. Dla zgromadzenia dom ten, będący domem macierzystym, był i stale pozostaje miejscem niezwykle ważnym, gdzie ono się rodziło i kształtowało, ale także rozwijało się i kształtowało powołanie zakonne wielu sióstr. Tutaj też, w kaplicy klasztornej,

spoczywają szczątki s. Bożej m. Teresy Kierocińskiej, współzałożycielki zgromadzenia. Formacja ta została powołana jako czynna, a więc siostry karmelitanki podejmowały różnego typu działalność apostolską. Była ona bardzo potrzebna wobec istnienia ogromnych problemów natury religijnej, społecznej i moralnej na obszarze Zagłębia Dąbrowskiego, będących wynikiem gwałtownych procesów urbanizacji i industrializacji. Niestety, do tej pory obecność i działalność karmelitanek w tym rejonie nie została należycie zbadana i opracowana naukowo. Można mieć nadzieję, że powyższa publikacja da solidne podstawy do podjęcia kolejnych badań nad dziejami wspólnoty karmelitańskiej działającej w trudnych warunkach duszpasterskich Zagłębia Dąbrowskiego.

WYKAZ SKRÓTÓW WYKORZYSTANYCH W OPRACOWANIU

ADMS	Archiwum Domu Macierzystego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu
AGKDzJ	Archiwum Generalne Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Markach
AMTK	Archiwum Matki Teresy Kierocińskiej w Sosnowcu
bmrw.	brak miejsca i roku wydania
b.d.	brak danych
b.m.	brak miejsca wydania
b.n.	brak nominacji
m.	matka
MB	Matka Boża
MDMS	Muzeum Domu Macierzystego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu
NMP	Najświętsza Maryja Panna
o.	ojciec
OCD	Zakon Braci Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel (karmelici bosci)
OSPPE	Zakon Świętego Pawła Pierwszego Pustelnika (paulini)
s.	siostra
SGKDzJ	Sekretariat Domu Generalnego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Markach
SCJ	Zgromadzenie Księży Najświętszego Serca Jezusowego (sercanie)
SDB	Towarzystwo św. Franciszka Salezego (salezianie)
SJ	Towarzystwo Jezusowe (jezuici)
św.	święty
Wszel.	Wszelkich

BIBLIOGRAFIA (WYBÓR)

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Domu Macierzystego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu:

Teczka: Regulaminy dnia.

Teczka: Władze kościelne. Zarządzenia i instrukcje.

Teczka: Zarząd generalny.

Teczka: Zeszyty zebrań rady domowej w latach 1965–1985.

Archiwum Generalne Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Markach:

Katalog Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus: stan personalny na dzień 1.01.2016.

Konstytucje Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus, Rzym 1985.

Konstytucje Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu, Kraków 1948.

Kronika Sosnowiec, t. 7 (3.05.1966 – 31.12.1974).

Kronika Sosnowiec, t. 8 (1.09.1974 – 31.12.1983).

Kronika Sosnowiec, t. 9 (1.01.1984 – 31.08.1999).

Kronika Zgromadzenia, t. 1 (31.12.1921 – 31.12.1951).

Kronika Zgromadzenia, t. 2 (1.01.1952 – 31.12.1957).

Księga intencji mszalnych – Sosnowiec (1922–1945).

Księga intencji mszalnych – Sosnowiec (1980–1985).

Sprawozdanie z wizytacji kanonicznej domu pod wezwaniem Dzieciątka Jezus w Balicach od 14–26 stycznia 1973 r.

Statut dla kuratorów.

Statut Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu, Sosnowiec 1927.

Teczka: Dom Macierzysty w Sosnowcu (1925–1989). Kapelani, spowiednicy, rekolekcjoniści: prośby, nominacje, jurysdykcje, odwołania.

Teczka: Dom Macierzysty w Sosnowcu (1925–1989). Protokoły wizytacji kanonicznej.

Teczka: Prawo Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus.

Teczka: Sprawozdania przełożonej generalnej i jej Rady o rozwoju Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus.

Teczka: Sprawozdania Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu do Kurii Biskupiej w Częstochowie (1945–1950).

Ustawy Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu, Sosnowiec 1933.

Zwyczajnik i objaśnienia konstytucji Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus z Sosnowca (b.m.) 1976 (mps).

Archiwum Matki Teresy Kierocińskiej w Sosnowcu:

Bończyk D., *Pojawienie się Zgromadzenia SS. Karmelitanek Dzieciątka Jezus jako pierwszego zgromadzenia karmelitańskiego o charakterze czynnym w Polsce*, Katowice 1999 (mps).

Kaczor T., *Dzieje Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu (1921–1967)*, Częstochowa 1985 (mps).

Majerska M., *Przedszkola Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w latach 1945–1962*, Kraków 2005 (mps).

„Pod znakiem Dzieciątka Jezus” 1968–1969, 1973–1974, 1976, 1978, 1980–1981, 1983–1985, 1987, 1989.

Muzeum Domu Macierzystego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Sosnowcu:

Księga intencji mszalnych – Sosnowiec (1946–1958).

Sekretariat Domu Generalnego Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus w Markach:

Catalogus Religiosorum et Monialium Ordinis Beatae Mariae Virginis de Monte – Carmelo in Polonia 1957, 1959, 1961, 1966, 1968, 1971, 1974, 1977, 1982, 1990.

Katalog Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus: stan personalny na dzień 15.10.1985.

Księga urzędów przełożonych w zgromadzeniu.

Teczka: Sekretariat Prymasa Polski. Kuratorzy.

OPRACOWANIA

Bar J., *Polskie zakony*, „Prawo Kanoniczne” 1961, t. 4, z. 1–4, s. 421–592.

Bar J., *Poradnik kanonicznego prawa zakonnego*, Warszawa 1986.

Bar J., *Prawo o instytucjach życia konsekrowanego*, Warszawa 1985.

Bączkiewicz F., *Prawo kanoniczne*, Kraków 1932.

Bogdan F., *Prawo instytucji życia konsekrowanego. Nowe prawo zakonne*, Poznań 1977.

Ciechanowski J., *Instytuty świeckie w świetle dokumentów teologiczno-prawnych Kościoła*, „Rocznik Nauk Prawnych” 2012, t. 22, nr 1, s. 109–140.

Cudna E., *Śługa Boża Matka Teresa od św. Józefa Janina Kierocińska (1885–1946). Założycielka Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus (w pięćdziesiątą rocznicę śmierci)*, Marki 1996.

Daniluk H., *Dzieci Jezus. Zgromadzenia zakonne* [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 4, Lublin 1983, k. 479–483.

Domagała K.H., *Zgromadzenie sióstr św. Jadwigi. Prowincja katowicka w latach 1945–1989*, Lublin 2014.

- Dubel K., Sieradzki P., *Ojciec Anzelm. Życie i dzieło Sługi Bożego o. Anzelm od św. Andrzeja Corsini OCD (Macieja Gądką 1884–1969)*, Sandomierz 2015.
- Gosa M., *Ks. Leopold Rachwał CO. piewca życia w łasce Bożej 19 XI 1907 r. – 16 IV 1987 r.*, Święta Góra 2004.
- Krzyżanowski L., *Życie religijne w polskiej części Górnego Śląska i w Zagłębiu Dąbrowskim w okresie międzywojennym* [w:] *Śląsko-zagłębiowskie konfrontacje historyczne (XIX–XX wiek)*, W.M. Wanatowicz (red.), Katowice 1999, s. 53–78.
- Kwiatkowska I., *Droga dziecięctwa duchowego w życiu i pismach s. B. Matki Teresy Kierocińskiej* [w:] *Miłość Boga mierzy się miłością bliźniego. Duchowość sługi Bożej Teresy od św. Józefa (Janiny Kierocińskiej, 1885–1946), współzałożycielki Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus*, S. Urbański i in. (red.), Warszawa 2011, s. 135–152.
- Mirek A., *Atlas żeńskiego ruchu zakonnego na ziemiach polskich w XIX i XX wieku*, Lublin 2007.
- Neumann P., *Geneza założenia Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus* [w:] *Świadek miłości Boga i człowieka. III Sympozjum poświęcone pamięci Sługi Bożej Matki Teresy od św. Józefa, Janiny Kierocińskiej (1885–1946), współzałożycielki Zgromadzenia Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus, z okazji 60-rocznicy śmierci*, 3 czerwca 2006, J. Gogola (red.), Kraków 2006, s. 33–51.
- Parzyszek C., *Troska Księdza Prymasa kardynała Stefana Wyszyńskiego o życie konsekrowane*, „Studia Prymasowskie” 2010, t. 4, s. 205–238.
- Smyrak B., *W służbie miłości*, Kraków 1947.
- Sosnowiec, *obraz miasta i jego dzieje*, t. 1–2, A. Barciak, A.T. Jankowski (red.), Sosnowiec 2016.
- Stawinoga W., *Ordynariusz miejscowy a zakony. Władza ordynariusza miejscowego nad zakonami i zgromadzeniami zakonnymi*, Kraków 1939.
- Tomczyk C., *Siostra Teresa Kierocińska – Matka Zagłębia*, „Sosnowieckie Studia Teologiczne” 1997, t. 3, s. 273–286.
- Trąba M., *Historia parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Dąbrowie Górniczej-Strzemieszycach (1911–2011)*, Katowice 2011.
- Trąba M., *Katolicy w Sosnowcu. Zarys dziejów Kościoła rzymskokatolickiego*, Sosnowiec 2010.
- Trąba M., *Stosunki wyznaniowe na terenie Dąbrowy Górniczej [1795–1914]* [w:] *Dąbrowa Górnicza. Monografia*, t. 3: *Dzieje miasta*, cz. 1, K. Miroszewski, A. Rybak, A.J. Wójcik, Z. Woźniczka (red.), Dąbrowa Górnicza 2016, s. 239–270.
- Trąba M., *Stosunki wyznaniowe na terenie Dąbrowy Górniczej [1914–1945]* [w:] *Dąbrowa Górnicza. Monografia*, t. 3: *Dzieje miasta*, cz. 1,

- K. Miroszewski, A. Rybak, A.J. Wójcik, Z. Woźniczka (red.), Dąbrowa Górnicza 2016, s. 597–624.
- Trąba M., *Stosunki wyznaniowe życie religijne* [w:] *Historia Czeladzi*, J. Drabina (red.), t. 2, Czeladź 2012, s. 361–406.
- Trąba M., *Życie religijne w Będzinie (1918–1939)* [w:] *Będzin 1358–2008*, t. 3: *Od rozbiorów do współczesności*, A. Glimos-Nadgórska (red.), Będzin 2008, s. 423–451.
- Z sercem i chlebem na dłoni. Życiorys i pisma wybrane Matki Teresy od św. Józefa (Janiny Kierocińskiej)*, Sosnowiec 2005.
- Związek J., *Działalność dobroczynna ks. Franciszka Raczyńskiego w Zagłębiu Dąbrowskim*, „*Studia Theologica Varsoviensia*” 1988, t. 26, nr 2, s. 111–139.
-